

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GELİR-GİDER ANALİZİ VE KARLILIK PERFORMANSININ BELİRLEYİCİLERİ

Hakan ATASOY

Danışman
Prof. Dr. Kürşat AYDOĞAN

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü
Ankara, Mart 2007

ÖNSÖZ

Karlılık bir işletmenin varoluş sebebi olup, şirketler kar yarattıkça yaşarlar. Bankalar da kar amacı güden işletmelerdir. Dolayısıyla bankaların karlılık performansı, banka yönetiminin başarısını da ortaya koymaktadır. Bazı bankalar diğerlerinden neden daha karlı çalışmaktadır? Bankaların karlılıkları arasındaki farklılıklar banka yönetiminin kontrolünde olan bankacılığa özgü değişkenlerden mi, yoksa banka yönetiminin doğrudan etkileyemediği dışsal değişkenlerden mi kaynaklanmaktadır? Bu çalışmada, ülkemiz bankacılık sektörünün karlılık performansı ile gelir-gider yapısı analiz edilip, karlılık performansını etkileyen değişkenler açıklanmaya çalışılarak, söz konusu sorulara cevap aranmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana destek olan Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürü Rifat Günay'a ve akademik bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan ve tezimin şekillenmesinde büyük katkıları olan tez danışmanım Prof.Dr. Kürşat Aydoğan'a teşekkür ederim. Ayrıca beni bugünlere getiren aileme, desteğini sürekli hissettiren eşim Müge Atasoy'a ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür etmeyi borç bilirim.

Hakan ATASOY

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
KISALTIMA LİSTESİ.....	vii
EK LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA KARLILIĞININ BELİRLEYİCİLERİ KONUSUNDA

YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR.....	3
1.1. Genel Değerlendirme.....	3
1.2. Çeşitli Ampirik Çalışmaların Sonuçları.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİR-GİDER VE

KARLILIK PERFORMANSININ RASYO ANALİZİ.....	14
2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Gelişimi ve Gruplar Bazında Analizi.....	14
2.1.1. Aktif ve Özkaynak Karlılıkları.....	14
2.1.2. Net Faiz Geliri ve Faiz Dışı Gelirler.....	18
2.1.3. Faiz Dışı Giderler ve Karşılık Giderleri.....	22
2.1.4. Sonuç.....	25
2.2. Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Karşılaştırması.....	27
2.2.1. Aktif ve Özkaynak Karlılıkları.....	28
2.2.2. Net Faiz Geliri ve Faiz Dışı Gelirler.....	31

2.2.3. Faiz Dışı Giderler ve Karşılık Giderleri.....	36
2.2.4. Karlılık Performansını Açıklayıcı Değişkenler	39
2.2.5. Sonuç	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞIN BELİRLEYİCİLERİ	48
3.1. Veriler ve Değişkenlerin Tanımları.....	48
3.2. Ekonometrik Model.....	53
3.3. Ampirik Sonuçlar.....	54
3.4. Sonuç.....	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	63
KAYNAKÇA.....	69
EKLER.....	72

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. Çeşitli Amprik Çalışmalar.....	13
Tablo 2.1. Gruplar İtibariyle Aktif Karlılığı (%).....	17
Tablo 2.2. Gruplar İtibariyle Net Faiz Geliri / Aktif Oranı (%).....	20
Tablo 2.3. Gruplar itibariyle Faiz Dışı Gelir / Aktif Oranı (%).....	21
Tablo 2.4. Gruplar İtibariyle Net Kambiyo Karı (Zararı) / Aktif Oranı (%).....	21
Tablo 2.5. Gruplar İtibariyle Net Sermaye Piyasası İşlem Karı (Zararı) / Aktif Oranı (%).....	22
Tablo 2.6. Gruplar İtibariyle Faiz Dışı Gider / Aktif Oranı (%).....	24
Tablo 2.7. Gruplar İtibariyle Karşılık Giderleri / Aktif.....	24
Tablo 2.8. Gruplar İtibariyle Faiz Dışı Gider / Toplam Gelir Oranı (%).....	25
Tablo 2.9. Bankacılık Sektörü Aktif Karlılığı Değişimi (%).....	26
Tablo 2.10. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Aktif ve Özkaynak Karlılıkları (%).....	30
Tablo 2.11. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Net Faiz Geliri ve Faiz Dışı Gelirlerin Aktiflere Oranı (%).....	32
Tablo 2.12. Net Faiz Marjının Ayrıştırılması.....	32
Tablo 2.13. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü Net Ticari Kar ve Net Ücret ve Komisyon Gelirleri.....	33
Tablo 2.14. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Gelir Yapısı.....	34
Tablo 2.15. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Gelir Çeşitliliği.....	36
Tablo 2.16. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Faiz Dışı Giderler / Aktif ve Faiz Dışı Giderler / Toplam Gelir Oranı (%).....	37

Tablo 2.17. Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektörü Karşılık Giderleri / Aktif Oranı (%).....	38
Tablo 2.18. Aktif Karlılığı ve Net Faiz Marjı ile Açııklayıcı Değişkenler Arasında Korelasyon Katsayıları.....	40
Tablo 3.1. Veri Setindeki Bankalar.....	49
Tablo 3.2. Değişkenler İçin Tanımlayıcı İstatistikler.....	50
Tablo 3.3. Aktif Karlılığı ile Net Faiz Marjını Açııklayıcı Değişkenler.....	55

GRAFİK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Grafik 2.1. Bankacılık Sektörü Aktif ve Özkaynak Karlılıkları.....	15
Grafik 2.2. Bankacılık Sektörü Özkaynak / Aktif Oranı.....	16
Grafik 2.3. Bankacılık Sektörü Özkaynak Karlılığı ve Enflasyon Oranı.....	16
Grafik 2.4. Bankacılık Sektörü Gelir Yapısı.....	19
Grafik 2.5. Bankacılık Sektörü Gider Yapısı.....	23
Grafik 2.6. Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sektörü Özkaynak / Aktif Oranı (%).....	30
Grafik 2.7. Aktif Karlılığı ile Mevduat İlişkisi.....	41
Grafik 2.8. Aktif Karlılığı ile Özkaynak İlişkisi.....	42
Grafik 2.9. Aktif Karlılığı ile Faiz Dışı Giderler İlişkisi.....	43
Grafik 2.10. Aktif Karlılığı ile Sektör Aktif Büyüklüğü İlişkisi.....	44
Grafik 2.11. Aktif Karlılığı ile Yabancı Mülkiyet İlişkisi.....	45
Grafik 2.12. Aktif Karlılığı ile Enflasyon Oranı İlişkisi.....	46
Grafik 2.13. Aktif Karlılığı ile Büyüme Oranı İlişkisi.....	46

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB-25	: Avrupa Birliği Üyesi 25 Ülke
AB-15	: 2004 Yılı Genişlemesi Öncesindeki 15 AB Ülkesi
AB-10	: 2004 Yılı Genişlemesi ile Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler
ALM	: Almanya
AKT	: Aktif Toplamının Doğal Logaritması
AV	: Avusturya
BEL	: Belçika
BUY	: Gayrisafi Milli Hasıla Büyüme Oranı
ÇEK	: Çek Cumhuriyeti
DAN	: Danimarka
DUR	: Duran Aktifler / Toplam Aktifler
DYAB	: Yabancı Bankalar İçin Kukla Değişken
ECB	: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
ENF	: Tüketici Fiyat Endeksi Artış Oranı
ES	: Estonya
FDG	: Faiz Dışı Giderler / Toplam Aktif
FIN	: Finlandiya
FR	: Fransa
HOL	: Hollanda
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İNG	: İngiltere

İR	: İrlanda
İSP	: İspanya
İSV	: İsveç
KAP	: İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / GSMH
KAPTA	: İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / Bankacılık Aktif Toplamı
KONS	: Konsantrasyon
KR	: Kıbrıs Rum Kesimi
KRE	: Krediler / Toplam Aktif (%)
LET	: Letonya
LİT	: Litvanya
LÜK	: Lüksemburg
MAC	: Macaristan
MAL	: Malta
MEV	: Mevduat / Toplam Aktif
NFG	: Net faiz marjı (Net Faiz Geliri / Aktif)
OZK	: Özkaynaklar / Toplam Aktif
PROV	: Takipteki Alacaklar Özel Karşılık Giderleri / Brüt Krediler
POL	: Polonya
POR	: Potekiz
ROA	: Aktif Karlılığı (Net Kar / Aktif)
SL	: Slovenya
SK	: Slovakya
TAGSMH	: Bankacılık Sektörü Aktif Toplamı / Mevduat
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜR	: Türkiye
YUN	: Yunanistan

EK LİSTESİ

Sayfa No

Ek 1. Değişken Tanımları ve Oran Formülleri.....	73
--	----

ÖZET

Karlılık bir işletmenin varoluş sebebi olup, şirketler kar yarattıkça yaşarlar. Bankalar da kar amacı güden işletmelerdir. Dolayısıyla bankaların karlılık performansı, banka yönetiminin başarısını da ortaya koymaktadır. Bazı bankalar diğerlerinden neden daha karlı çalışmaktadır? Bankaların karlılıkları arasındaki farklılıklar banka yönetiminin kontrolünde olan bankacılığa özgü değişkenlerden mi, yoksa banka yönetiminin doğrudan etkileyemediği dışsal değişkenlerden mi kaynaklanmaktadır? Bu çalışmada, ülkemiz bankacılık sektörünün karlılık performansını etkileyen değişkenler açıklanmaya çalışılarak, söz konusu sorulara cevap aranmıştır. Çalışma, panel veri regresyon tekniği kullanarak, 1990-2005 yılları arasında, bankalara özgü, endüstriye ilişkin ve makro ekonomik değişkenlerin ülkemizdeki ticaret bankalarının net faiz marjı ile aktif karlılıkları üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Bankacılık sektörünün karlılık performansını açıklamaya çalışan çalışmalar gözden geçirildiğinde, kullanılan modellerdeki temel değişkenler; bankaların etkin bir yönetimle kontrol edebildikleri bankacılığa özgü değişkenler, genel çevre ve ekonomik koşulların dikte ettirdiği ve bankaların yönlendiremedikleri makro ekonomik değişkenler, yerleşik finansal sistemin özelliklerini karakterize eden ve yine bankalar tarafından münferit olarak kontrol edilemeyen yada yönlendirilemeyen finansal yapı değişkenleri olmak üzere ayrılmaktadır. Benimsenen model kalıpları hem sektörel dinamiklerin hem de makro dinamiklerin karlılık üstündeki etkilerini yansıtmaktadır.

Bankaların karlılığının belirleyicilerine yönelik model aşaması öncesinde, Türk bankacılık sektörünün ve mülkiyet bazındaki grupların karlılık performansı ve gelir-gider analizi rasyolarının tarihsel gelişimi incelenmiş ve Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, 1990-1998 yılları arasındaki dönem yüksek

aktif ve özkaynak getirilerinin olduğu ancak getirilerin enflasyon oranının altında kaldığı, 1999-2001 yılları sektörün zarar ettiği ve özkaynaklarının büyük kısmını kaybettiği dönem, 2002-2005 yılları ise gelir ve gider yapısının AB ülkelerine yaklaştığı, getirilerin düştüğü ancak enflasyon oranının üzerinde getiriler elde edilen dönem olmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırma sonucunda ülkemiz bankacılık sektörünün aktif karlılıkları ile aktiflerin gerek net faiz geliri gerekse de faiz dışı gelir yaratma oranlarının daha büyük olduğu, bununla birlikte karşılık ve faiz dışı giderlerin de AB ülkelerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Panel veri regresyon tekniği kullanarak, 1990-2005 yılları arasında, bankalara özgü, endüstriye ilişkin ve makro ekonomik değişkenlerin ülkemizdeki ticaret bankaların net faiz marjı ile aktif karlılıkları üzerindeki etkilerini araştırılması sonucunda; özkaynakların, duran aktiflerin, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, bankacılık sektörünün milli gelir içindeki payının aktif karlılığı üzerinde; özkaynakların, duran aktiflerin, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, büyüme oranlarının, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmaların toplam piyasa kapitalizasyonlarının milli gelire oranının net faiz marjı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aktif Karlılığı, Net Faiz Marjı, Panel Veri Regresyonu.

ABSTRACT

Profitability is one of the main reason for the existence of business enterprises, and business enterprises continue their operation by creating profits. Banks are also like other business enterprises which aim to create profits. In this regard, the profitability performance of the banks indicates the success of the banks' management. Why are some commercial banks more profitable than others? To what extent are discrepancies in banks' profitability due to variation in endogenous factors under the control of bank management and to what extent, do external factors impact the financial performance of these banks? This study aims to answer these questions and identify the determinants that affect the profitability performance of the Turkish banking sector. The study seeks to examine the effect of bank-specific, industry-related and macroeconomic variables on the profitability of the Turkish commercial banks over the period 1990-2005 by using panel data regressions.

In the literature, bank profitability is usually expressed as a function of internal and external determinants. Internal determinants are factors that are mainly influenced by a bank's management decisions and policy objectives. On the other hand, external determinants, both industry-related and macroeconomic variables are variables that reflect the economic and legal environment where the credit institution operates.

Before investigating the determinants of the Turkish banking industry profitability, the study evaluates the profitability performance of the Turkish banking sector by looking the profitability ratios in a time trend and comparing them with the countries of European Union as a benchmark. The results show that the ratios of return on assets and return on equity are higher over the period of 1990-1998; however, they are below the inflation rates during this period. The study also indicates that the sector had huge amount losses over the period of 1999-2001. During the period of 2002-

2005, the returns decreased as compared to the period of 1990-1998; however, they are now much higher than the inflation rates, and it must also be stated that the income and cost structure converges to the banking industries of European Union members during these years. The study also shows that the return on assets, net interest margin, non-interest earnings, overhead ratios and loan loss provisions are higher than the European Union countries’.

Using a balanced panel dataset of Turkish commercial banks over the period of 1990-2005, the estimation results indicate that return on assets tends to be associated with equity, non-interest earning assets, loan loss provisions, overhead, bank size, inflation, bank concentration ratio, importance of bank finance relative to gross national product and net interest margin tends to be associated with equity, non-interest earning assets, loan loss provisions, deposits, bank size, inflation, growth, bank concentration ratio, importance of stock market finance relative to GNP.

Key Words: Return on Assets, Net Interest Margin, Panel Data Regressions.

GİRİŞ

Karlılık bir işletmenin varoluş sebebi olup, şirketler kar yarattıkça yaşarlar. Bankalar da kar amacı güden işletmelerdir. Dolayısıyla bankaların karlılık performansı, banka yönetiminin başarısını da ortaya koymaktadır. Bazı bankalar diğerlerinden neden daha karlı çalışmaktadır? Bankaların karlılıkları arasındaki farklılıklar banka yönetiminin kontrolünde olan bankacılığa özgü değişkenlerden mi, yoksa banka yönetiminin doğrudan etkileyemediği dışsal değişkenlerden mi kaynaklanmaktadır? Bu çalışmada, ülkemiz bankacılık sektörünün karlılık performansını etkileyen değişkenler açıklanmaya çalışılarak, söz konusu sorulara cevap aranmıştır. Çalışma, 1990-2005 yılları arasında, bankalara özgü, endüstriye ilişkin ve makro ekonomik değişkenlerin ülkemizdeki ticaret bankalarının net faiz marjı ile aktif karlılıkları üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, karlılık performansını açıklamaya yönelik yapılan ampirik çalışmalar özetlenmiştir. Bankacılık sektörünün karlılık performansını açıklamaya çalışan çalışmalar gözden geçirildiğinde, kullanılan modellerdeki temel değişkenler; bankaların etkin bir yönetimle kontrol edebildikleri bankacılığa özgü değişkenler, genel çevre ve ekonomik koşulların dikte ettirdiği ve bankaların yönlendiremedikleri makro ekonomik değişkenler, yerleşik finansal sistemin özelliklerini karakterize eden ve yine bankalar tarafından münferit olarak kontrol edilemeyen ya da yönlendirilemeyen finansal yapı değişkenleri olmak üzere ayrılmaktadır. Benimsenen model kalıpları hem sektörel dinamiklerin hem de makro dinamiklerin karlılık üstündeki etkilerini yansıtmaktadır.

Bankaların karlılığının belirleyicilerine yönelik model aşaması öncesinde, ikinci bölümde, Türk bankacılık sektörünün ve mülkiyet bazındaki grupların karlılık performansı ve gelir-gider analizi rasyolarının tarihsel gelişimi incelenmiştir. Bilindiği üzere, oran analizi yoluyla değerlendirme

yapabilmek için, oranların zaman içindeki gelişiminin yanısıra, oranların seçilmiş bir ölçüt ile karşılaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla, ülkemiz bankacılık sektörünün karlılık ve gelir-gider rasyoları Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, ülkemizdeki ticaret bankalarının karlılık performansı panel veri regresyon yöntemiyle modellenmiştir. Bankaların karlılık performansları, gerek bankaların kontrolünde olan, bankacılığa özgü içsel gerekse de makro ekonomik ve finansal yapıya ilişkin dışsal değişkenler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, net faiz marjı, özkaynakların toplam aktiflere oranı, takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı, faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı ve enflasyon oranı ile pozitif, mevduatların toplam aktiflere oranı, duran aktiflerin bilanço içindeki payı, gayrisafi milli hasıla reel büyüme oranı, bankacılık sektöründeki konsantrasyon ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) piyasa kapitalizasyonunun milli gelire oranı ile negatif ilişki içindedir. Aktif karlılığı ise, özkaynakların toplam aktiflere oranı ile pozitif, duran aktiflerin bilanço içindeki payı, takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı, faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı, bankacılık sektöründeki konsantrasyon ve bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin milli gelir içindeki payı ile negatif ilişki içindedir.

Son bölümde ise çalışma ana hatlarıyla özetlenmekte ve genel değerlendirme yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA KARLILIĞININ BELİRLEYİCİLERİ KONUSUNDA YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

1.1. Genel Değerlendirme

Literatürde, net karın aktiflere oranı (aktif karlılığı) veya net karın özkaynaklara oranı (özkaynak karlılığı) şeklinde ölçülen karlılık performansı, bazı içsel ve dışsal değişkenlerin fonksiyonu olarak ifade edilmektedir. İçsel değişkenler, bankanın kontrolünde olan değişken türüdür. Likidite seviyesi, karşılık politikası, sermaye yeterliliği, gider yönetimi ve banka büyüklüğü bankanın kontrolünde olan değişkenlere örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte, sektöre özgü ve makro ekonomik değişkenler dışsal değişken olarak adlandırılmakta, bankanın içinde çalışmış olduğu ekonomik ve yasal çevreyi tanımlamaktadır. Rekabet seviyesi ve konsantrasyon sektöre özgü değişkenler arasındayken, büyüme oranı, enflasyon oranı ve reel faiz oranı bankanın içinde çalıştığı makro ekonomiye özgü değişkenlerdir.

Likidite seviyesini belirlemek için, kredilerin veya likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı veya mevduatın krediye dönüşüm oranı değişken olarak kullanılmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, karşılık politikası veya kredi riski bankaların karlılığını etkileyen bir başka değişkendir. Kredi riskinin gösterimi için, kredi karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı çalışmalarda çok sık kullanılmaktadır. Sermaye yeterliliği veya kaldıraç seviyesinin tespiti amacıyla özkaynakların toplam aktiflere oranı, gider yönetimi değişkeni için faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı, banka büyüklüğü için ise toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritması kullanılan diğer önemli oranlardır. Literatürde yabancı sahipliğin banka karlılığını nasıl etkilediği de araştırılmış ve modellerde yabancı bankalar kukla değişken ile temsil edilmiştir. Sektöre özgü başlıca değişkenler, aktif büyüklüğü sıralamasında ilk üç bankanın aktif toplamının sektör içindeki payı veya Herfindahl Endeksidir. Bunun yanı sıra,

sermaye piyasalarının bankacılık sektörü karlılığına etkisini araştırmak amacıyla, hisse senedi piyasasının toplam kapitilizasyonunun bankacılık sektörünün aktiflerine oranı kullanılan bir başka değişkendir.

1.2. Çeşitli Ampirik Çalışmaların Sonuçları

Karlılık performansının analizi konusunda son dönemde yayınlanmış ulusal ve uluslararası çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bunların bir bölümü tek bir ülkenin bankacılık sistemini konu alan çalışmalar, bir bölümü ise çok sayıda ülkenin bankacılık sistemlerinin karlılık performansını konu alan çalışmalardan oluşmaktadır. Molyneux ve Thornton (1992), Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), Saunders ve Schumacher (2000), Hassan ve Bashir (2000), Abreu ve Mendes (2002) ile Athanasoglou, Delis ve Staikouras'ın (2006) çalışmaları birden fazla sayıda ülkenin bankacılık sistemlerinin karlılık performanslarını araştıran çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Panel veri seti kullanılarak, gelişmekte olan ülkelere yönelik, tek bir ülkenin bankacılık sistemindeki karlılık performansını açıklamaya yönelik yapılan son dönem çalışmalardan Barajas, Steiner ve Salazar (1999), Jiang, Tang, Law ve Sze (2003) ile Naceur'un (2003) çalışmaları dikkat çekmektedir. Türkiye'de ise banka karlılığı konusunda yapılan ampirik çalışmalardan Kaya (2002) ile Tunay ve Silpar'ın (2006) çalışmaları kullandıkları ekonometrik yöntem bakımından özellikle vurgulanması gereken çalışmalardır. Bu çalışma ise, izlediği teorik yöntem ve istatistik analiz yöntemleri bakımından özellikle Tunay ve Silpar'ın (2006) çalışmasına yakınlık göstermektedir. Bununla birlikte, Türk bankacılık sektörünün karlılık performansına ilişkin temel büyüklüklerin gerek tarihsel gelişim itibariyle gerekse de AB üye ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak detaylı bir şekilde ele alınması, çalışmanın benzer çalışmalardan en temel farklılığını oluşturmaktadır.

Avrupa ülkelerinin bankacılık sistemlerinin karlılıklarını ve performanslarını karşılıklı olarak değerlendiren başlıca araştırmalardan birisi Molyneux ve Thornton (1992) tarafından yapılan ortak çalışmadır. 1986-1989 döneminde 18 Avrupa ülkesini ele alan Molyneux ve Thornton (1992), her ülkenin faiz oranları düzeyleri, banka yoğunlaşmaları ve devletin banka

hisselerine sahip olması ile o ülke bankalarının özkaynak getirileri arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun yanısıra, özkaynaklar, faiz oranları, personel giderleri, konsantrasyon ve kamu mülkiyeti ile aktif getirisi arasında pozitif, likidite ile negatif ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), 1988-1995 yılları arasında, 80 ülkeden 7900 bankanın verilerini kullanarak, net faiz marjı ve vergi öncesi aktif getirisinin belirleyicilerini araştırmıştır. Bankalara özgü karakterler, makro göstergeler, vergileme, mevduat sigortası, finansal yapı ve yasal göstergeler açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Bankalara özgü karakterler arasında, özkaynakların aktiflere oranı ile net faiz marjı ve vergi öncesi aktif getirisi arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Faiz getirisi olmayan aktiflerin toplam aktiflere oranı arttıkça net faiz marjının azaldığı, kredilerin aktiflere oranı arttıkça net faiz marjının arttığı ancak karlılığın azaldığı, mevduatların toplam aktiflere oranı arttıkça vergi öncesi aktif getirisinin azaldığı ve genel giderler arttıkça net faiz marjının arttığı, buna karşılık karlılığın ise azaldığı tespit edilmiştir. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), yabancı bankaların özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha karlı çalıştıklarını bulmuşlardır. Reel faiz oranı ile net faiz marjı ve karlılık arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilirken, enflasyon arttıkça net faiz marjının arttığı, kişi başına milli gelir yükseldikçe de karlılığın iyileştiği sonuçları elde edilmiştir. Hem açık hem de örtük vergilemenin banka karlılıkları üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla, zorunlu karşılıkların mevduatlara oranı ile vergi giderlerinin toplam aktiflere oranı açıklayıcı değişken olarak seçilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, gerek zorunlu karşılıklar gerekse de vergi giderleri ile karlılık göstergeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Daha düşük getiriye sahip olan zorunlu karşılıkların artması, banka net faiz marjı ve karlılıklarını olumsuz etkilerken, vergi giderlerindeki artışı bankaların gelirlerine yansıtılabildikleri ve karlılıklarını artırdıkları tespit edilmiştir. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), aynı çalışmada mevduat sigorta sisteminin bankaların net faiz kazancını olumsuz etkilediği sonucunu da ulaşımlardır. Yazarlar, söz konusu bulguyu, mevduat sigorta sisteminin varlığı nedeniyle bankaların riskli yatırımlarını yeterli fiyatlamadığı yönünde yorumlamışlardır. Demirgüç-

Kunt ve Huizinga (1999), çalışmada ülkelerin finansal yapılarının bankacılık sektörü karlılıklarını ne yönde etkilediğini de araştırmışlardır. Bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin milli gelir içindeki payı yükseldikçe bankaların net faiz marjının ve karlılık performansının olumsuz etkilediği sonucunu bulmuşlardır. Bankacılık aktiflerinin milli gelir içindeki payının artması, sektördeki rekabetin artması olarak yorumlanmıştır. Çalışmanın diğer bulguları ise, halka açık firmaların toplam piyasa değerlerinin bankacılık sektörünün aktiflerine oranı arttıkça, net faiz marjının daraldığı ve sektördeki konsantrasyon arttıkça banka karlılıklarının arttığı yönündedir. Bunun yanısıra; yazarlar ülkedeki yasal altyapının iyileşmesinin, bankacılık sektörü net faiz marjlarının daralmasına yol açacağını belirtmişlerdir.

Saunders ve Schumacher (2000), altı Avrupa Birliği (AB) ülkesi ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) 614 bankanın 1988-1995 yılları arasındaki net faiz marjlarının belirleyicilerini araştırmışlardır. Yazarlar, Ho ve Saunders (1981) tarafından geliştirilen iki aşamalı metodu uygulamışlardır. Net faiz marjı, faiz gelirlerinin faiz giderlerinden farkının ortalama faiz getirili aktiflere oranı olarak hesaplanmıştır. Her ülke için 1988-1995 arası yıllar itibariyle, bağımsız değişken olarak net faiz marjı, bağımlı değişkenler olarak faiz dışı giderlerin faiz dışı gelirlerden farkının ortalama aktiflere oranı, faiz getirisi olmayan aktiflerin ortalama aktiflere oranı ve özkaynakların toplam aktiflere oranı olmak üzere regresyon yapılmıştır. Tüm ülkelerde net faiz dışı giderlerin (faiz dışı gelirler-faiz dışı giderler / ortalama aktifler) net faiz marjı üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Faiz getirisi olmayan aktiflerin toplam aktiflere oranı ile net faiz marjı arasındaki ilişki ise beklendiği gibi pozitif olmuştur. Aynı zamanda, çoğu ülkede özkaynakların toplam aktiflere oranı arttıkça net faiz marjının arttığı sonucu çıkarılmıştır. Çalışmada, birinci regresyondan elde edilen sabit katsayılar, ikinci aşamada bağımsız değişken olarak kullanılmış ve faiz oranı oynaklığının saf faiz marjı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Yazarlar, faiz oranı oynaklığının arttıkça, saf faiz marjının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Hassan ve Bashir (2000), 60'dan fazla İslam ülkesinin 1994-2001 yılları arasındaki verileri kullanarak islami bankacılıkta karlılığın belirleyicilerini incelenmişlerdir. Yazarların araştırması, Ortadoğu

lkelerindeki bankacılık sistemlerinin performansı üzerine yapılan çalışmaların en önemlilerinden birisidir. Diğer çalışmalara benzer şekilde, özkaynakların karlılık performansı üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, kredilerin bilanço içindeki payı arttıka karlılığın azaldığını, pasif yapısı içinde daha pahalı olarak kabul edilen mevduatların payının artmasının aktif ve zkaynak karlılığını düşürdüğü, bilanço içinde faiz getirisi olmayan aktiflerin artmasının banka gelirlerini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Mikro belirleyicilerin yanısıra, özellikle milli gelirdeki büyüme oranındaki artışın karlılık üzerinde etkili olan makro ekonomik değişkenlerden en önemlisi olduğu sonucu çıkarılmıştır. Banka büyüklüğünün artmasıyla, karlılık performansının düşmesi çalışmanın bir başka önemli çıkarımıdır.

Abreu ve Mendes (2002) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, ele alınan on yıllık dönemde Avrupa lkelerindeki bankaların faiz marjı ile karlılık bileşenleri analiz etmektedir. Abreu ve Mendes (2002), Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) tarafından kullanılan metodolojiyi takip etmişlerdir. Bu araştırmacılar, sermaye tabanları güçlü bankaların beklenen iflas maliyetlerinin daha düşük olduğunu ve bu avantajlarını karlılığa evirebildiklerini ifade etmektedirler. Yaptıkları regresyonlarda negatif katsayı değer alan işsizlik oranının banka karlılığını iyi açıklayan bir makro ekonomik değişken olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, enflasyon oranı ile banka karlılığı arasında pozitif ilişki bulunduğunu da belirlemişlerdir. Net faiz marjını istatistiksel olarak açıklayan mikro değişkenler, personel giderleri, zkaynaklar ve kredilerin toplam aktiflere oranı, makro değişken olarak ise enflasyon oranı bulunmuştur. Net faiz marjı ile mikro değişkenler arasında pozitif ilişki, enflasyon oranı ile negatif ilişki bulunmuştur. zkaynaklar, krediler, piyasa payı vergi öncesi aktive göre getiriyi istatistiksel olarak açıklayan mikro değişkenler, enflasyon ve işsizlik oranı makro değişkenler olarak tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, bankaların toplam özkaynakları ve piyasa paylarıyla vergi öncesi özkaynağa göre getiri arasında pozitif bir ilişki elde edilirken, işsizlik oranı ve enflasyon ile negatif bir ilişki elde edilmiştir.

Athanasoglou, Delis ve Staikouras (2006), Güneydoğu Avrupa ülkelerinden Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Romanya, Makedonya, Sırbistan-Karadağ bankacılık sistemlerinin performanslarını incelemişlerdir. Literatürdeki diğer örneklere benzer şekilde, karlılığın belirleyicileri olarak bankalara, finansal sistemin yapısına ve makro ekonomiye özgü açıklayıcı değişkenler tespit edilmiştir. Bankaların likidite durumu, kredi riski, sermaye yapısı, operasyonel verimlilik ve ölçeğin banka karlılıklarını etkileyen mikro açıklayıcılar olduğu kabul edilmiştir. Yabancı mülkiyet ve konsantrasyon finansal yapı başlığı altında test edilen değişkenler olup, makro ekonomik değişkenler olarak enflasyon ve kişi başına reel milli gelir sınanan diğer değişkenlerdir. Çalışmada diğer bir çok çalışmaya benzer şekilde panel regresyon tekniği kullanmıştır. Çalışmanın sonuçları beklentilere uygun olup, karlılık performansı, karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı ile negatif, özkaynakların toplam aktiflere oranı ile pozitif, operasyonel giderlerle negatif, banka ölçeği ile pozitif ilişki içerisindedir. Bununla birlikte, yabancı bankaların daha karlı çalıştığı, konsantrasyon arttıkça karlılığın arttığı, enflasyon arttıkça bankaların gelirlerinin giderlerinden daha fazla arttığı araştırmanın diğer sonuçlarıdır.

Tek bir ülkenin bankacılık sistemindeki karlılık performansını açıklamaya yönelik olarak, Barajas, Steiner ve Salazar (1999) tarafından yapılan çalışmada; Kolombiya'da finansal serbestleşmenin bankaların net faiz marjı üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Kolombiya'da yapılan finansal reform sonrası bankaların net faiz marjlarında bir düşüş olmasına karşın, net faiz marjı üstünde başka unsurların da etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal serbestleşme süreci ile bağlantılı olarak banka karlılıklarındaki değişmelerin, yapılan reformlardan sonra bankaların kredi kalitelerinin artmasından ileri geldiği görülmüştür.

Jiang, Tang, Law ve Sze (2003), ortak çalışmalarında 1992-2002 yılları arasında Hong Kong'daki 14 bankanın verileri ve makro değişkenler kullanarak vergi öncesi karın aktiflere oranının belirleyicilerini araştırmışlardır. Karşılıkların toplam kredilere oranı, faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı, faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı, vergi giderlerinin vergi öncesi toplam gelirlere oranı mikro belirleyiciler olarak

anlamli bulunmuştur. Operasyonel anlamda verimli çalışan, gelirlerini çeşitlendiren bankaların karlılıklarını artırdıkları sonucuna ulaşmışlardır. Makro değişkenler arasında enflasyon, reel faiz oranı ve büyüme oranı ile karlılık arasında pozitif bir ilişki çıkmıştır. Büyük bankaların ve yerli bankaların karlılık performanslarının daha düşük olduğu, çalışmanın bir başka bulgusudur.

Naceur (2003), panel regresyon tekniği ve 1980-2000 yılları verilerini kullanarak Tunus'ta bankacılığa özgü değişkenler, finansal yapı ve makro ekonomik değişkenlerin net faiz marjı ve aktif getirisi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, özkaynakların, genel giderlerin ve kredilerin toplam aktiflere oranı arttıkça banka karlılıklarının olumlu etkilendiğini ortaya koymuştur. Özkaynakların payının artması bankaların yabancı kaynağa ihtiyacını azaltarak ve sermaye maliyetini düşürerek karlılık performansında artışa yol açacağı şeklinde yorumlanmıştır. Yazar, bankaların genel giderlerindeki artışı net faiz marjlarına yansıttıklarını tespit etmiştir. Enflasyon ortamında ise banka giderlerinin gelirlerinden daha fazla arttığı, konsantrasyonun artmasının karlılığı olumsuz etkilediği, sermaye piyasalarının gelişmesinin ise bankacılık sektöründe ikame etkisi yerine tamamlama etkisi yarattığı çalışmanın diğer önemli bulgularıdır.

Türk bankacılık sistemindeki karlılık performansını açıklamaya yönelik olarak, Kaya (2002), 1997-2000 yılları arasında panel veri seti kullanarak, özel ve kamu bankalarının net faiz marjının, aktif getirisinin ve özkaynak getirisinin mikro ve makro belirleyicilerini araştırmıştır. Çalışmada, Ho ve Saunders (1981) tarafından geliştirilen iki aşamalı yaklaşım kullanılmıştır. Kullanılan metoda göre, birinci aşamada bankaların karlılık göstergeleri (net faiz marjı, aktive göre getiri, özkaynağa göre getiri) eldeki panel data setinde yer alan bankacılığa özgü açıklayıcı değişkenler (mikro değişkenler) ve zaman kukla değişkenler kullanılarak tahmin edilmektedir. Birinci aşama tahmin sonucunda elde edilen zaman kukla değişkenler ve sabit değişken katsayıları toplamı, sistemdeki saf karlılığı göstermektedir. İkinci aşamada ise saf karlılık bağımlı değişken olarak kullanılarak makroekonomik belirleyiciler araştırılmaktadır. Çalışmanın birinci aşama regresyon sonuçlarına göre, net faiz marjı; özkaynaklar, likit varlıklar,

personel harcamaların toplam akiflere oranı ve bankaların toplam varlıklarının sektör toplam varlıklarına oranı (piyasa payı) ile pozitif, mevduatların toplam aktiflere oranı ile negatif ilişki içerisinde. Aktife göre getiri ise; özkaynaklar, likit varlıklar ve kredilerin toplam akiflere oranı ile pozitif, personel harcamaları, mevduatlar ve net tahsili gecikmiş alacakların toplam aktiflere oranı ile negatif ilişki içerisinde. Yapılan tahmin sonuçlarına göre, özkaynağa göre getirinin ise bankacılık sektörüne özgü belirleyicilerinden özkaynaklar, personel harcamaları ve mevduatlar ile negatif olarak, menkul değerler cüzdanı, likidite, krediler, yabancı para pozisyonu ve piyasa payı ile pozitif olarak anlamlı ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Kaya'nın (2002) elde ettiği sonuçlara göre, üç farklı karlılık göstergesi bir arada değerlendirildiğinde, %10 anlamlılık düzeyinde güçlü bir yapı gösteren mikro belirleyiciler olarak özkaynaklar, likidite, personel harcamaları ve mevduatlar tespit edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ikinci aşamada birinci aşama sonucu elde edilen saf faiz marjı ile saf karlılık göstergelerinin makro belirleyicileri araştırılmaktadır. Çalışmada, saf faiz marjı, saf aktif getirisi ve saf özkaynak getirisi değişkenleriyle enflasyon arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Tahmin edilen denklemlerden yalnızca saf özkaynak getirisinin modellendiği denklemde, reel faiz oranları için anlamlı ilişki elde edilmiştir. Buna göre reel faiz oranlarındaki artış bankaların karlılıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Kamunun maliye politikalarının bankacılık sektöründeki karlılık üzerine etkilerini araştırmak için konulan konsolide bütçe açığının gayrisafi milli hasılaya oranı değişkeni ile de anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Söz konusu değişkendeki artışın banka karlılıklarını artırdığı sonucuna varılmıştır. Kaya'nın (2002) elde ettiği sonuçlara göre, üç farklı karlılık göstergesi bir arada değerlendirildiğinde, %10 anlamlılık düzeyinde güçlü bir yapı gösteren makro belirleyiciler olarak enflasyon ve konsolide bütçe açığı tespit edilmiştir.

Tunay ve Silpar'ın (2006), Türk bankacılık sistemindeki karlılık performansının araştırıldığı çalışmasında, geleneksel istatistiksel yöntemler kullanılarak, aktif karlılığı, özkaynak karlılığı ve net faiz marjı modellenmiştir. Kullanılan modeldeki temel değişkenler; bankaların etkin bir yönetimle kontrol edebildikleri bankacılığa özgü değişkenler, genel çevre ve ekonomik

koşulların dikte ettirdiği ve bankaların yönlendiremedikleri makro ekonomik değişkenler, yerleşik finansal sistemin özelliklerini karakterize eden ve yine bankalar tarafından münferit olarak kontrol edilemeyen yada yönlendirilemeyen finansal yapı değişkenleri olmak üzere ayrılmaktadır. Benimsenen model kalıbı hem sektörel dinamiklerin hem de makro dinamiklerin karlılık üstündeki etkilerini yansıtmaktadır. Çalışmanın iki boyutu bulunmaktadır. Birinci boyut, Türk bankacılık sektöründe yer alan ticari bankaların ölçeklerine göre gruplara ayrılması ve belirlenen grupların performans modellerine göre regresyon tahminlerinin yapılmasıdır. İkinci boyut da, mülkiyet bazında TBB tarafından tasnif edilmiş ticari bankaların karlılıklarının regresyon tahminlerinin yapılmasıdır. Çalışmadan görülmektedir ki, Türkiye’de büyük ve küçük ölçekli olarak iki gruba ayrılan ticari bankaların her üç performans ölçütüne göre karlılıklarını etkileyen unsurlar; kredilerin toplam aktiflere oranı, toplam aktiflerin logaritması, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı, enflasyon oranı, reel milli gelir, mevduatların hisse senedi piyasası kapitalizasyon değerine oranı, hisse senedi kapitalizasyon değerinin milli gelire oranı ve toplam aktiflerin milli gelire oranıdır. Türkiye’de büyük, orta ve küçük ölçekli olarak üç gruba ayrılan ticari bankaların her üç performans ölçütüne göre de karlılıklarını etkileyen unsurlar; özkaynakların toplam aktiflere oranı ile yoğunlaşma oranındaki değişiklik hariç tutulursa, iki ölçek ayırımından elde edilen sonuçlar tutarlıdır.

Tunay ve Silpar (2006), “Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi – II” çalışmasında, birinci çalışmada sözü edilen ikili ve üçlü banka grupları temel alınarak panel veri yöntemiyle karlılık performansı tahmin edilmiştir. Ayrıca yine önceki çalışmada olduğu gibi, mülkiyet esasına göre Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından belirlenen banka grupları bazında da doğrusal regresyon yerine panel veri tekniği kullanılarak tahminler yapılmıştır. Panel veri analizlerinde, ulusal ve uluslararası benzer birçok çalışmada da kullanılan sabitlenmiş etki ve tesadüfi yada rassal etki teknikleri birlikte kullanılarak iki boyutlu analizler yapılmıştır. Panel veri regresyon sonuçları bir önceki çalışmada kullanılan geleneksel en küçük kareler yöntemi regresyon sonuçlarıyla tutarlılık

göstermiştir. Bankaların kontrol edebildikleri bankacılığa özgü değişkenlerin, performansları üstünde önemli ölçüde etkili olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin ticari bankacılık sistemlerinde gözlemlendiği gibi dışsal değişkenlerin de banka performansları üzerinde önemli etkileri olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde, ticari bankaların performanslarının enflasyon ve milli gelir gibi önemli makro ekonomik değişkenlerin hareketlerine büyük oranda duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Aynı duyarlılığın, dışsal değişkenlerin ikinci önemli unsurunu oluşturan finansal yapı değişkenleri için de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Tablo 1.1 çeşitli ampirik çalışmaların yöntemleri ile kullanılan açıklanan ve açıklayıcı değişkenleri özet olarak göstermektedir.

TABLO 1.1. ÇEŞİTLİ AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Yazarlar	Yıl	Kapsam	Yöntem	Açıklanan Değişkenler	Açıklayıcı Değişkenler
Molyneux ve Thornton	1992	Uluslararası	En Küçük Kareler Yöntemi	Aktif ve özkaynak karlılığı	Reel faiz, Konsantrasyon, Kamu mülkiyeti, Özkaynak, Personel gideri, Likidite
Demirgüç-Kunt ve Huizinga	1999	Uluslararası	Panel Veri	Net faiz marjı ve aktif karlılığı	Duran aktif, Kredi, Mevduat, Faiz dışı gider, Yabancı mülkiyet, Reel faiz, Enflasyon, Büyüme oranı, Zorunlu karşılık oranı, Vergi oranı, Mevduat sigorta sisteminin varlığı, Bankacılık sektörü aktif toplamı, Konsantrasyon, Borsa piyasa kapitalizasyonu
Saunders ve Schumacher	2000	Uluslararası	Panel Veri - İki aşamalı yöntem	Net faiz marjı	Net faiz dışı gider, Duran aktif, Özkaynak, Faiz oranı oynaklığı
Hassan ve Bashir	2000	Uluslararası	Panel Veri	Aktif ve özkaynak karlılığı	Özkaynak, Kredi, Duran aktif, Büyüme oranı, Banka büyüklüğü
Abreu ve Mendes	2002	Uluslararası	Panel Veri - İki aşamalı yöntem	Net faiz marjı, aktif ve özkaynak karlılığı	Özkaynak, İşsizlik oranı, Enflasyon, Personel gideri, Kredi, Piyasa payı
Athanasoglou, Delis ve Staikouras	2006	Uluslararası	Panel Veri	Aktif karlılığı	Karşılık gideri, Özkaynak, Faiz dışı giderler, Banka büyüklüğü, Yabancı mülkiyet, Konsantrasyon, Enflasyon
Barajas, Steiner ve Salazar	1999	Ulusal	Panel Veri	Net faiz marjı	Kredi kalitesi, Finansal serbestleşme
Jiang, Tang, Law ve Sze	2003	Ulusal	Panel Veri	Aktif karlılığı	Karşılık gideri, Faiz dışı gider, Faiz dışı gelir, Vergi oranı, Enflasyon, Büyüme oranı, Reel faiz
Naceur	2003	Ulusal	Panel Veri	Net faiz marjı ve aktif karlılığı	Özkaynak, Faiz dışı gider, Kredi, Enflasyon, Konsantrasyon, Borsa piyasa kapitalizasyonu
Kaya	2002	Türkiye	Panel Veri - İki aşamalı yöntem	Net faiz marjı, aktif ve özkaynak karlılığı	Özkaynak, Likidite, Personel giderleri, Piyasa payı, Mevduat, Net takipteki alacak, Menkul kıymet, Yabancı para pozisyon
Tunay ve Silpar	2006	Türkiye	Panel Veri	Net faiz marjı, aktif ve özkaynak karlılığı	Faiz dışı gider, Özkaynak, Kredi, Faiz dışı gelir, Banka büyüklüğü, Enflasyon, Büyüme oranı, Konsantrasyon, Bankacılık sektörü büyüklüğü, Borsa piyasa kapitalizasyonu

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİR-GİDER VE KARLILIK PERFORMANSININ RASYO ANALİZİ

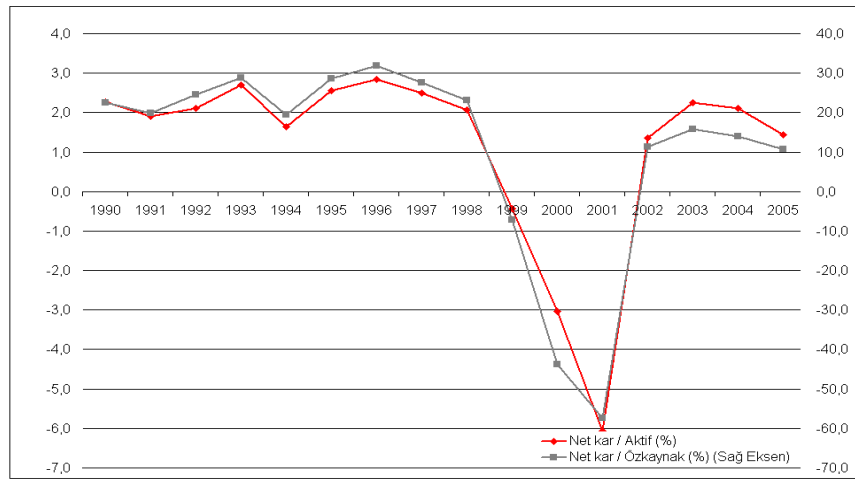
2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Gelişimi ve Gruplar Bazında Analizi

Türk bankacılık sisteminin karlılık performansının analizi için, sektörün zaman içindeki performansının gelişiminin incelenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sektörün gruplara ayrılarak incelenmesi, karlılığın daha iyi bir şekilde analiz edilmesine yardımcı olmaktadır.

2.1.1. Aktif ve Özkaynak Karlılıkları

1990-2005 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün karlılık performansı incelendiğinde; 1999, 2000 ve 2001 yıllarının sektörün zarar ettiği yıllar olduğu görülmektedir. 1999 yılında net faiz marjının daralmasına bağlı olarak toplam gelirlerde bir azalma, karşılık ve vergi giderlerinde ise bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 1990-1998 yılları arasında sürekli kar eden sektör, 1999 yılında zarar açıklamak zorunda kalmıştır. 2000 yılında ise dönem zararlarının aktiflere oranı artış göstermiştir. 1999 yılında faiz marjlarında görülen daralma, 2000 yılında da devam etmiş ve incelenen 1990-2005 yılları arasındaki en düşük seviyesine ulaşmıştır. Bu itibarla, aktiflerin gelir yaratma oranı düşüş göstermiştir. Bununla birlikte, sermaye piyasası işlem karlarındaki düşüş, faiz dışı gelirlerin azalmasına yol açmış ve faiz dışı giderlerde bu dönemde artış yaşanmıştır. Faiz dışı giderler, 1990-2005 yılları arasındaki en yüksek değerine bu yılda ulaşmış, 1999 yılındaki yüksek karşılık gideri aktif oranı 2000 yılında da devam etmiştir. 2001 yılında ise bankacılık sektörünün zararlarının toplam aktiflere oranı yüzde 6,1'e ulaşmıştır. Yaşanan devalüasyon sonucu oluşan yüksek kambiyo zararları ve kredi riskinden kaynaklanan yüksek karşılık giderleri

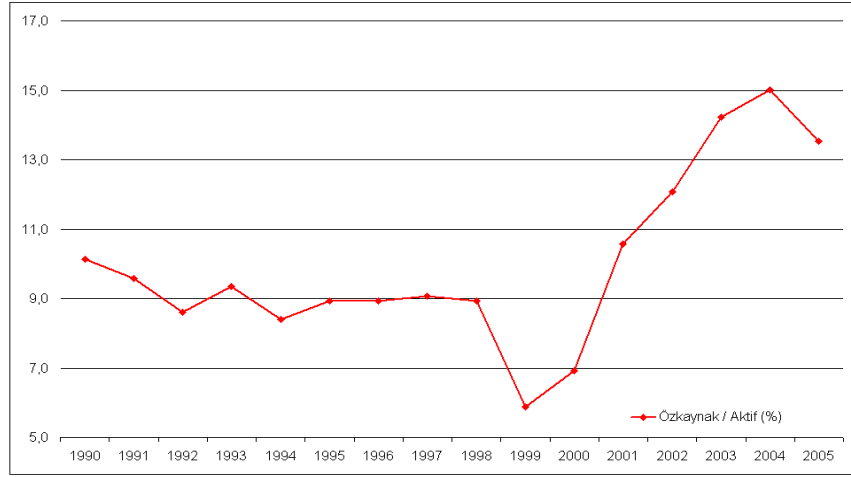
oluşan yüksek tutardaki zararda etkili olmuştur. Aktif karlılığı 1991,1994, 2002 ve 2005 yılları hariç olmak üzere yüzde 2'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Özellikle 1995, 1996 ve 1997 yılları yüzde 2,5 üzerinde aktif karlılığı elde edilen yıllar olmuştur. Özkaynak karlılığı da benzer bir gelişme göstermektedir. 1990-1998 yılları sektörün yüzde 20 ile yüzde 30 arasında özkaynak karlılığına ulaştığı yıllar olmuştur. 1999-2001 yıllarında oluşan zararlar özkaynakların erimesine yol açarken, 2002-2005 yılları arasında özkaynak karlılığı yüzde 10 ile yüzde 15 arasında gerçekleşmiştir (Grafik 2.1).

Grafik 2.1: Bankacılık Sektörü Aktif Ve Özkaynak Karlılıkları

Kaynak: TBB

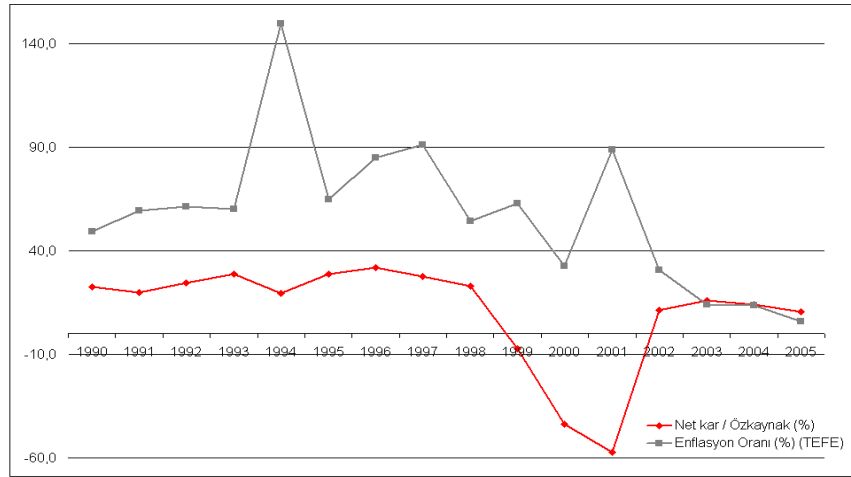
1990-1998 yılları arasında yüzde 20 ile yüzde 30 arasında seyreden özkaynak karlılığının, 2002-2005 yılları arasında düşüş göstermesinde, bankaların sermaye yeterliliklerin güçlenmesi etkili olmuştur. 1990-1998 yıllarında yüzde 8 ile yüzde 10 arasında değişen özkaynakların toplam aktiflere oranı, 2002 yılından sonra yüzde 14-15 seviyelerine ulaşmıştır (Grafik 2.2).

Grafik 2.2: Bankacılık Sektörü Özkaynak / Aktif Oranı (%)

Kaynak: TBB

1990-1998 yılları arasında yüksek seyreden özkaynak karlılıkları, yine de enflasyon oranının altında kalmıştır. Özellikle, yüksek karlılık oranlarına ulaşılan 1995-1997 yılları arasındaki dönemde, enflasyon oranlarının da çok yüksek olduğu görülmektedir. Türk bankacılık sektörü sadece 2003-2005 yıllarında enflasyon oranı üzerinde özkaynak karlılığı elde etmiştir (Grafik 2.3).

Grafik 2.3: Bankacılık Sektörü Özkaynak Karlılığı Ve Enflasyon Oranı (%)

Kaynak: TBB

1990-2005 yılları arasında aktif karlılığının gruplar itibariyle gelişimi incelendiğinde, yabancı bankalar grubunun en karlı çalışan grup olduğu göze çarpmaktadır. Yabancı bankalar grubu, 1990-2005 yılları arasında hiçbir dönemde zarar etmemiştir. Yabancı bankaların ölçeklerinin küçük olmasının karlı çalışmalarında etkili olduğu düşünülmektedir. Kamu

bankalarının ortalama aktif karlılığı yüzde 0,9; özel bankaların yüzde 2,4; yabancı bankaların yüzde 4, kalkınma ve yatırım bankalarının yüzde 2,7 olarak gerçekleşmiştir. Ortalama değerler, aktif getirilerinin standart sapmalarına bölünmek suretiyle riskten arındırılmış, normalize edilmiştir. Normalize edilmiş aktif karlılığında ise, kamu bankalarının aktif karlılığı yüzde 0,7; özel bankaların yüzde 1,2; yabancı bankaların yüzde 1,6; kalkınma ve yatırım bankalarının aktif karlılığı yüzde 1,1'dir. Kamu bankalarının 1990-2001 yılları arasında özel ve yabancı banka gruplarına göre karlılıkları daha düşük iken, 2002 yılından sonra kamu bankalarının karlılık performansı iyileşme göstermiştir. Bunun yanısıra, özel banka grubu 2000 yılı öncesinde elde etmiş oldukları yüksek karlılıklara, 2002 yılından sonra ulaşamamışlardır (Tablo 2.1).

Özet olarak, 2002 yılı sonrası aktif ve özkaynak karlılıklarının geçmiş yıllara göre düşük gerçekleştiği, ancak özkaynak getirilerinin enflasyon oranının üzerinde olduğu yıllar olmuştur. Yabancı bankalar küçük ölçeklerinin etkisiyle, en karlı çalışan banka grubu olarak dikkat çekmektedir.

TABLO 2.1. GRUPLAR İTİBARIYLA AKTİF KARLILIĞI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	1,8	2,9	2,7	1,7		2,3
1991	0,5	3,0	5,4	1,4		1,9
1992	1,6	2,4	5,8	1,4		2,1
1993	2,5	2,9	4,0	1,7		2,7
1994	-0,1	3,0	10,0	-1,3		1,6
1995	0,1	4,2	5,7	2,0		2,6
1996	0,7	4,2	5,0	3,7		2,8
1997	0,6	4,2	4,2	2,9	-26,1	2,5
1998	0,6	3,0	5,7	5,5	-28,8	2,1
1999	1,1	4,3	5,4	5,6	-62,8	-0,4
2000	-0,5	0,8	0,4	4,6	-41,5	-3,0
2001	-3,0	-3,3	0,6	-2,7	-81,2	-6,1
2002	1,6	2,0	1,3	4,9	-12,1	1,4
2003	2,2	2,1	2,7	4,3	3,8	2,2
2004	2,5	1,6	2,3	2,8	19,9	2,1
2005	2,3	0,6	2,5	5,3	14,0	1,4
Ortalama	0,9	2,4	4,0	2,7	-23,9	1,1
Standart Sapma	1,4	1,9	2,5	2,4	34,3	2,4
Ortalama / Standart Sapma	0,7	1,2	1,6	1,1	-0,7	0,5

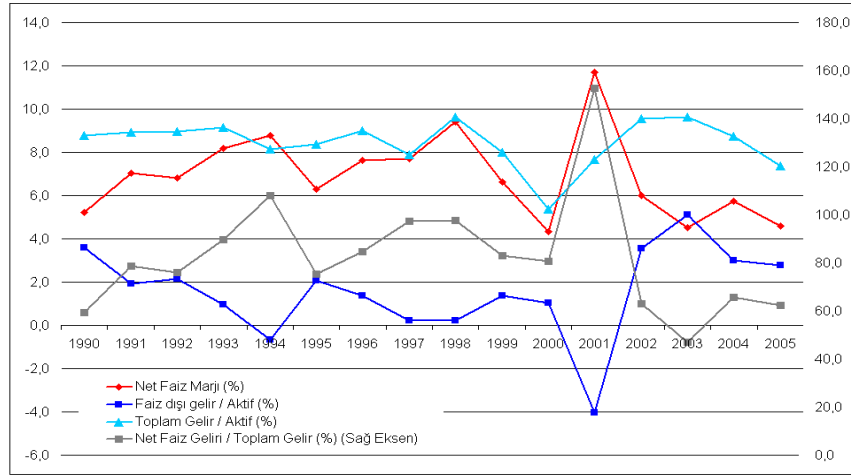
Kaynak: TBB

2.1.2. Net Faiz Geliri ve Faiz Dışı Gelirler

Türk bankacılık sektörünün aktiflerinin gelir yaratma kapasitesi incelendiğinde, 1990-1998 yılları arasında toplam gelirlerin aktiflere oranı yüzde 8 ile yüzde 9 arasında seyir izlemiştir. 1990-1998 yılları arasında toplam gelirlerin aktiflere oranının çok dalgalanmadığı, istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. 1998 yılında aktifler yüzde 9,6 oranında gelir yaratılmış ve bu tarihten başlayarak 2000 yılına kadar aktiflerin gelir yaratma oranı faiz marjlarındaki daralma nedeniyle düşüş göstermiş, 2000 yılında yüzde 5,4 ile en düşük seviyesine gerilemiştir. Kriz sonrası, sektör gelir yaratmaya tekrar başlamış ve 2002 ile 2003 yıllarında yüzde 9,6 ile 1998 yılında elde ettiği en yüksek gelir seviyesine ulaşmıştır. Ancak, 2003 yılından başlamak üzere toplam gelirlerin aktiflere oranı tekrar azalma eğilimine girmiştir (Grafik 2.4).

Grafik 2.4'ten gelirlerin bileşenleri analiz edildiğinde, net faiz marjının 1990-1994 yılları arasında yüzde 5'lerden yüzde 9'lara olmak üzere artış gösterdiği, 1995 yılında yüzde 6'lara gerilediği ve 1998 yılına kadar tekrar yükselme trendine girerek yüzde 9,4 seviyesine ulaştığı görülmektedir. 1998-2000 yılları arasında faiz marjı hızlı bir şekilde düşmüş ve 2000 yılında 16 yıllık dönemin en düşük seviyesi olan yüzde 4,3 seviyesine gerilemiştir. Faiz marjlarının kriz öncesi dönemde hızlı bir şekilde düşmesi dikkat çekici bir gelişmedir. Özellikle bu dönemdeki banka sayısının hızlı bir şekilde artması ve 1999 yılında 81'e ulaşması, faiz marjlarındaki daralmayla birlikte düşünüldüğünde, sektörde finansal istikrara zarar verebilecek boyuta ulaşan, artan rekabete işaret etmektedir. 2001 yılında yaşanan kriz sonrasında net faiz marjı yüzde 11,7 ile en yüksek seviyesine çıkmıştır. 1994, 1998, 2001 yıllarındaki yüksek net faiz marjı oranı, kriz dönemlerinde artan risk primlerini göstermektedir. Kriz öncesi 1998-2000 yıllarında net faiz marjlarında yaşanan hızlı düşüş ise, marjlardaki hızlı daralmanın finansal istikrar açısından her zaman sağlıklı bir gelişme olmadığına işaret etmektedir. 2001 krizinden sonra, ekonomide yaşanan normalleşme eğilimiyle birlikte 2005 yılında net faiz marjı yüzde 4,6 seviyesine gerilemiştir. Diğer bir gelir türü olan faiz dışı gelirlerin gelişimi incelendiğinde ise, net faiz marjının arttığı dönemlerde, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranının azaldığı; net faiz

marjının daraldığı dönemlerde ise, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranının artış gösterdiği görülmektedir. Bu gelişmede özellikle kambiyo karları ile net faiz marjı arasındaki ters yönlü ilişki etkili olmaktadır. Faizlerin yükselmiş olduğu dönemlerde, kurlar da artış gösterdiğinden, özellikle sektörün yüksek yabancı para açık pozisyonunun olduğu 2002 yılı öncesinde kambiyo zararları oluşmaktaydı. Net faiz gelirinin toplam gelirler içindeki payı ise, kriz yılları olan 1994 ile 2001 yılları hariç tutulduğunda ortalama yüzde 80 civarındayken, 2002 yılından sonra yüzde 60'lar seviyesine gerilemiştir. Böylece, 2002 yılı sonrasında gelir yapısı AB ülkelerine yaklaşmıştır. Kriz yıllarında açıklanan yüksek kambiyo zararları nedeniyle faiz dışı gelirler eksi olarak gerçekleşmiş, bu nedenle net faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı yüzde 100'ün üzerinde gerçekleşmiştir.

Grafik 2.4: Bankacılık Sektörü Gelir Yapısı

Kaynak: TBB

1990-2005 yılları arasında, net faiz marjının gruplar itibariyle gelişimi incelendiğinde, yabancı bankalar grubunun en yüksek faiz marjına sahip banka grubu olduğu görülmektedir. 2001 krizi öncesinde kamu bankalarının faiz marjlarının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, 2002 yılından sonra kamu bankalarının faiz marjlarının özel bankalara göre daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Kriz sonrası dönemde yabancı bankalar yüksek faiz marjlarını korurlarken, özel bankaların faiz marjlarının hızlı bir şekilde düştüğü göze çarpmaktadır (Tablo 2.2).

TABLO 2.2. GRUPLAR İTİBARIYLA NET FAİZ GELİRİ / AKTİF ORANI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	4,4	5,9	7,9	4,9		5,2
1991	6,1	7,6	12,9	6,4		7,0
1992	5,6	7,5	11,6	6,9		6,8
1993	7,5	8,5	11,8	7,3		8,2
1994	6,6	10,1	22,0	6,4		8,8
1995	2,6	8,7	13,5	5,4		6,3
1996	4,9	9,4	12,1	7,5		7,6
1997	3,4	10,3	12,7	6,7	-2,2	7,7
1998	4,1	11,9	17,5	9,7	15,5	9,4
1999	3,4	10,1	10,5	8,6	-9,0	6,6
2000	3,1	7,2	11,4	7,9	-12,6	4,3
2001	16,6	10,0	15,0	13,6	-7,5	11,7
2002	7,2	5,0	11,0	12,4	0,7	6,0
2003	6,2	3,1	9,1	11,6	-2,0	4,5
2004	5,8	5,4	6,1	8,9	15,3	5,8
2005	4,1	4,6	5,7	6,5	8,4	4,6
Ortalama	5,7	7,8	11,9	8,2	0,7	6,9

Kaynak: TBB

Faiz dışı gelirlerin aktiflere oranının gruplar itibariyle gelişimi incelendiğinde ise, net faiz marjındaki durumun aksine 2001 krizi öncesinde kamu bankalarının faiz dışı gelirlerinin aktiflere oranının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu, 2001 krizi sonrasında yabancı ve özel banka gruplarının kamu bankalarından daha fazla oranda faiz dışı gelir yaratabildikleri görülmektedir. 2001 krizi öncesinde özel ve yabancı banka gruplarının açık pozisyonları nedeniyle oluşan kambiyo zararları, faiz dışı gelirlerin düşmesine, bununla birlikte yabancı para yükümlülüğün maliyetinin düşüklüğü nedeniyle faiz marjlarının açılmasına yol açmaktadır (Tablo 2.3 ve Tablo 2.4).

TABLO 2.3. GRUPLAR İTİBARIYLA FAİZ DIŞI GELİR / AKTİF ORANI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	3,5	4,0	0,5	2,8		3,6
1991	2,4	1,7	0,6	0,9		1,9
1992	3,4	1,3	2,1	0,4		2,2
1993	2,6	0,0	0,4	-0,2		1,0
1994	-0,2	-0,7	0,6	-2,6		-0,7
1995	2,6	1,8	0,5	2,3		2,1
1996	2,3	0,8	0,5	1,1		1,4
1997	1,8	-0,3	-3,5	0,9	-7,6	0,2
1998	1,5	-0,1	-4,1	1,8	-9,2	0,2
1999	2,7	1,9	2,4	2,1	-13,3	1,4
2000	1,2	2,3	0,5	2,5	-7,6	1,0
2001	-4,2	-4,3	9,4	0,8	-14,6	-4,0
2002	3,1	3,8	7,1	5,2	-0,5	3,6
2003	3,2	5,8	8,9	3,0	14,2	5,1
2004	1,8	3,4	7,4	3,3	12,0	3,0
2005	2,0	2,7	7,2	2,6	9,4	2,8
Ortalama	1,9	1,5	2,5	1,7	-1,9	1,5

Kaynak: TBB

TABLO 2.4. GRUPLAR İTİBARIYLA NET KAMBIYO KARI (ZARARI) / AKTİF (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	0,0	-0,2	-0,2	-0,4		-0,1
1991	-0,1	-1,4	-2,7	-1,1		-0,9
1992	0,0	-2,2	-2,5	-1,8		-1,2
1993	-0,1	-3,5	-4,3	-4,0		-2,3
1994	-1,9	-4,7	-5,4	-4,7		-3,6
1995	-0,4	-1,7	-2,3	0,2		-1,1
1996	0,1	-2,4	-3,5	-1,1		-1,4
1997	0,2	-3,0	-5,5	-0,8	-9,9	-2,0
1998	-0,2	-3,2	-8,3	-0,7	-12,9	-2,4
1999	-0,1	-2,9	-6,4	-0,6	-20,9	-3,1
2000	-0,2	-1,9	-4,2	-0,6	-8,8	-1,9
2001	-1,3	-8,2	2,4	-1,7	-28,5	-6,2
2002	-0,2	-1,3	1,4	-0,1	-7,9	-1,1
2003	0,2	0,8	1,8	0,2	1,2	0,7
2004	0,3	0,1	0,7	-0,3	-0,2	0,1
2005	0,2	0,1	0,4	0,2	0,6	0,2
Ortalama	-0,2	-2,2	-2,4	-1,1	-9,7	-1,7

Kaynak: TBB

Faiz dışı gelirlerin bir başka önemli kalemi ise net sermaye piyasası işlem karlarıdır. Yukarıda da değinildiği gibi, özel ve yabancı banka gruplarının kambiyo zararları kamu bankaları grubundan daha fazladır. Bu durum özel ve yabancı banka gruplarının yabancı para açık pozisyonun daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Yabancı para açık pozisyona

sahip olan grupların net faiz marjı ile sermaye piyasası işlem karlarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Kamu bankalarının sermaye piyasası işlem karları diğer banka gruplarına göre daha düşüktür. Özellikle 2001 krizi ve öncesinde kamu bankalarının günlük fonlanma ihtiyacının yüksek olmasının etkisiyle yüksek tutarlarda sermaye piyasası işlem zararlarına maruz kalmıştır. 1999-2001 yılları arasında yabancı bankalar grubunun yüksek sermaye piyasası işlem karları dikkat çekmektedir (Tablo 2.5).

TABLO 2.5. GRUPLAR İTİBARIYLA NET SERMAYE PİYASASI İŞLEM KARI (ZARARI) / AKTİF ORANI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	0,6	1,4	0,5	1,1		1,0
1991	0,4	0,8	0,6	0,4		0,6
1992	0,8	1,1	0,8	0,7		0,9
1993	1,3	1,3	1,0	2,0		1,3
1994	0,3	1,1	2,6	0,3		0,8
1995	1,5	1,7	1,3	0,6		1,5
1996	1,0	1,1	1,9	0,5		1,1
1997	0,3	0,5	0,7	0,1	1,0	0,4
1998	0,0	0,9	2,9	0,4	1,6	0,7
1999	-0,1	2,5	6,6	1,0	5,5	2,0
2000	-0,4	0,9	3,0	0,6	-1,4	0,3
2001	-5,0	1,0	4,1	0,7	7,2	-0,6
2002	0,7	1,9	1,8	0,6	3,4	1,5
2003	1,3	2,6	2,7	1,3	0,6	2,0
2004	0,2	0,7	3,5	0,3	2,1	0,6
2005	0,3	0,2	2,2	-0,1	6,0	0,3
Ortalama	0,2	1,2	2,3	0,7	2,9	0,9

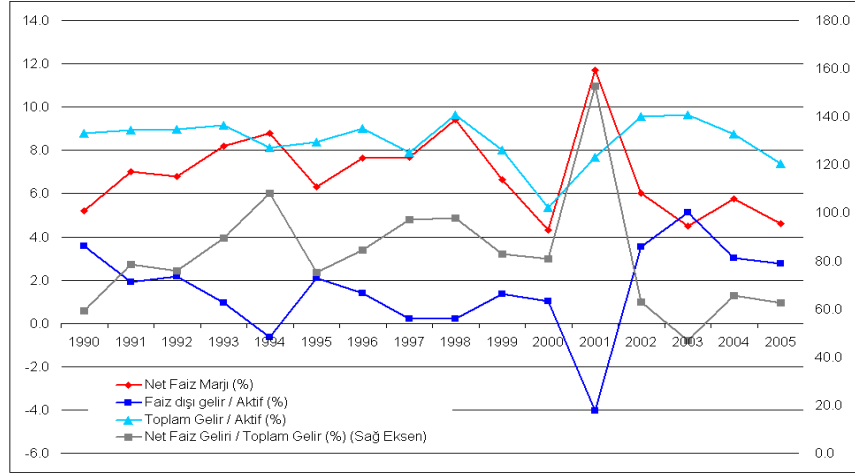
Kaynak: TBB

Özet olarak, 2002 yılı sonrasında bankacılık sektörünün gelir yapısı değişikliğe uğramış, faiz marjları daralırken, faiz dışı gelirleri artış göstermiş, gelir çeşitliliği olumlu yönde değişmiştir. Gruplar itibariyle ise, yabancı bankalar yüksek faiz marjları ve faiz dışı gelir yaratma kapasiteleriyle dikkat çekmektedir.

2.1.3. Faiz Dışı Giderler ve Karşılık Giderleri

1990-2005 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün faiz dışı giderleri incelendiğinde, 1990 yılında yüzde 5,1 oranında olan faiz dışı giderlerin aktiflere oranı 1997 yılına kadar düşüş eğiliminde olmuş ve 1997 yılında yüzde 3,9 değerine gerilemiştir. 1997 yılında başlayarak 2001 yılına

kadar faiz dışı giderlerin aktiflere oranı artma eğilimine girmiş ve 2000 yılında tekrar yüzde 5,1 değerine yükselmiştir. 2000 yılından itibaren söz konusu oran düşme eğilimine girmiş ve 2005 yılında yüzde 3,5 ile 16 yılın en düşük değerine gerilemiştir (Grafik 2.5).

Grafik 2.5: Bankacılık Sektörü Gider Yapısı

Kaynak: TBB

Karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı ise 1990-1997 yılları arasında en yüksek yüzde 1,4; en düşük yüzde 0,5 değerleri olmak üzere düşüş eğilimi içerisindeydi. 1997 yılından itibaren karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı yükseliş trendine girmiş, 2000 yılında yüzde 2,6; 2001 yılında yüzde 5,9 ile en yüksek değerine ulaşmıştır. 2001 yılından günümüze kadar karşılık giderleri düşüş eğilimine girmiş ve 2005 yılında yüzde 1,6 değerine gerilemiştir (Grafik 2.5).

Faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranı incelendiğinde ise, 1990 ile 1998 yılları arasında söz konusu oran yüzde 61'lerden yüzde 47'lere gerilemiş ardından 1999 yılı ile birlikte artmaya başlamış, 2000 yılında yüzde 96, 2001 yılında yüzde 65 ile en yüksek değerlerine ulaşmıştır. Kriz sonrası dönemde sektörde yaşanan istikrar ortamına bağlı olarak, faiz dışı gider toplam gelir oranı düşüş eğilimine girmiş ve yüzde 41 ile 48 arasında seyretmiştir (Grafik 2.5).

Faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranının gruplar bazındaki gelişimi incelendiğinde, kalkınma ve yatırım bankalarının faiz dışı giderlerinin toplam aktiflere oranının, mevduat bankalarına göre daha düşük olduğu

görülmektedir. Mevduat bankaları arasında özellikle yabancı bankalar yüksek, kamu bankaları ise düşük faiz dışı giderleriyle dikkat çekmektedir (Tablo 2.6). Karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı incelendiğinde ise, yabancı bankaların karşılık giderlerinin daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo 2.7).

TABLO 2.6. GRUPLAR İTİBARIYLA FAİZ DIŞI GİDERLER / AKTİF ORANI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	4,9	5,8	6,0	2,4		5,1
1991	5,9	5,5	6,2	2,4		5,4
1992	5,6	5,5	5,5	2,8		5,3
1993	6,7	4,4	4,3	3,2		5,2
1994	4,8	4,9	7,5	2,9		4,8
1995	4,1	4,5	5,8	2,6		4,2
1996	5,6	4,3	5,3	2,4		4,7
1997	3,7	4,1	3,7	2,7	6,7	3,9
1998	3,8	4,9	4,9	3,1	9,5	4,5
1999	3,1	4,6	4,2	2,8	13,0	4,4
2000	3,5	5,5	8,4	3,4	8,9	5,1
2001	4,8	4,5	6,6	3,1	15,1	5,0
2002	4,1	4,5	8,3	3,1	9,5	4,6
2003	3,3	4,6	10,0	2,7	4,7	4,2
2004	2,4	4,1	7,4	2,9	3,1	3,6
2005	2,2	3,9	8,3	2,6	2,5	3,5
Ortalama	4,3	4,7	6,4	2,8	8,1	4,6

Kaynak: TBB

TABLO 2.7. GRUPLAR İTİBARIYLA KARŞILIK GİDERLERİ / AKTİF ORANI (%)

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	TMSF	Sektör
1990	1,1	0,9	0,9	3,5		1,2
1991	2,0	0,6	0,8	3,0		1,4
1992	1,5	0,4	0,6	2,8		1,0
1993	0,7	0,6	0,3	0,0		0,6
1994	1,5	0,7	1,4	1,1		1,1
1995	0,5	0,9	0,6	0,9		0,7
1996	0,8	0,6	0,4	1,1		0,7
1997	0,3	0,4	0,2	0,7	9,6	0,5
1998	0,6	2,0	0,4	1,2	25,1	1,7
1999	0,8	0,9	0,5	0,7	31,3	2,6
2000	1,1	1,9	0,7	0,9	14,5	2,6
2001	8,1	2,6	1,5	5,1	40,5	5,9
2002	2,1	1,5	0,7	1,5	16,1	2,3
2003	1,8	1,1	0,9	2,1	3,4	1,4
2004	0,6	1,6	1,0	1,4	1,4	1,2
2005	0,6	2,2	1,2	0,4	1,3	1,6
Ortalama	1,5	1,2	0,8	1,6	15,9	1,6

Kaynak: TBB

Faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranı incelendiğinde ise, kalkınma ve yatırım banka grubunun oranının mevduat bankalarına göre daha düşük olduğu, mevduat bankaları arasında ise yabancı bankaların oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Kamu bankaları grubu kriz öncesi dönemde gelirlerine oranla daha yüksek giderle çalışmaktayken, kriz sonrası yeniden yapılandırma ile birlikte söz konusu oranda iyileşme yaşanmıştır (Tablo 2.8).

TABLO 2.8. GRUPLAR İTİBARIYLA FAİZ DIŞI GİDER / TOPLAM GELİR ORANI

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	Sektör
1990	62,1	58,4	71,1	30,6	58,1
1991	69,1	59,2	46,3	33,3	60,8
1992	62,1	62,4	40,0	38,9	59,6
1993	66,1	51,7	35,0	44,7	56,4
1994	75,0	52,6	33,2	75,9	58,9
1995	78,8	42,4	41,5	33,3	50,2
1996	78,2	42,3	42,6	27,8	52,4
1997	70,0	41,3	39,9	35,0	49,3
1998	68,6	41,5	36,7	27,1	46,6
1999	51,6	38,3	32,7	26,3	55,5
2000	81,9	58,2	70,6	32,1	95,8
2001	39,2	78,8	27,0	21,5	65,5
2002	40,3	50,6	45,8	17,4	48,3
2003	34,9	51,6	55,7	18,7	43,8
2004	32,3	46,7	55,2	23,8	40,9
2005	35,4	52,3	64,1	28,4	47,6
Ortalama	59,1	51,8	46,1	32,2	55,6

Kaynak: TBB

Özet olarak, 2002 yılı sonrasında sektörün düşen faiz marjlarına, faiz dışı gelirlerini artırarak ve maliyetlerini düşürerek cevap verdiği, buna paralel olarak faiz dışı giderlerini düşürdüğü görülmektedir. Ancak, karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı kriz yılları hariç tutulursa yüksek seyretmektedir. Gruplar bazında incelendiğinde ise, gruplar arasında en karlı çalışan yabancı banka grubunun, aynı zamanda en yüksek faiz dışı giderlere ve en düşük karşılık giderlerine sahip olduğu dikkat çekmektedir.

2.1.4. Sonuç

1990-2005 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün aktif karlılığı incelendiğinde, özellikle aktif karlılığın arttığı dönemlerde, faiz dışı gelirlerin arttığı, net faiz gelirinin azaldığı, bununla birlikte karşılık giderlerinin de

azaldığı görülmektedir (Tablo 2.9). 1990-1998 yılları arasında ortalama aktif karlılığı yüzde 2,3 iken, 1999, 2000 ve 2001 yılları sektörün zarar ettiği yıllar olmuştur. 2002-2005 yılları arasında ise ortalama aktif karlılığı yüzde 1,8'e gerilemiştir. Ancak, 1990-2002 yılları arasında özkaynak karlılıklarının enflasyon oranının altında kaldığı görülmektedir.

TABLO 2.9. BANKACILIK SEKTÖRÜ AKTİF KARLILIĞI DEĞİŞİMİ (%)

	Δ (Net Faiz Geliri / Aktif)	Δ (Faiz Dışı Gelir / Aktif)	Δ (Toplam Gelir / Aktif)	Δ (Faiz Dışı Gider / Aktif)	Δ (Karşılık Giderleri / Aktif)	Δ (Net kar / Aktif)
1991	1,8	-1,7	0,2	0,3	0,2	-0,4
1992	-0,2	0,2	0,0	-0,1	-0,3	0,2
1993	1,4	-1,2	0,2	-0,2	-0,5	0,6
1994	0,6	-1,6	-1,0	-0,4	0,5	-1,1
1995	-2,5	2,7	0,2	-0,6	-0,4	0,9
1996	1,3	-0,7	0,6	0,5	0,0	0,3
1997	0,1	-1,2	-1,1	-0,8	-0,2	-0,3
1998	1,7	0,0	1,7	0,6	1,2	-0,4
1999	-2,8	1,2	-1,6	0,0	0,9	-2,5
2000	-2,3	-0,3	-2,7	0,7	0,0	-2,6
2001	7,4	-5,1	2,3	-0,1	3,3	-3,0
2002	-5,7	7,6	1,9	-0,4	-3,6	7,4
2003	-1,5	1,6	0,0	-0,4	-0,8	0,9
2004	1,2	-2,1	-0,9	-0,6	-0,2	-0,1
2005	-1,1	-0,2	-1,4	-0,1	0,4	-0,7

Kaynak: TBB

2002 yılı sonrasında faiz marjlarının düştüğü, toplam gelirler içinde faiz dışı gelirlerin arttığı görülmektedir. Sektör düşen faiz marjlarına, faaliyet giderlerini kısarak cevap vermeye çalışmış, verimliliğini artırma yolunu seçmiştir. Bununla birlikte, kredilerin bilanço içindeki payının artmasına ve kredi politikasında daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenmesinin etkisiyle, karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı kriz yılları hariç olmak üzere yüksek seyretmektedir.

Gruplar itibariyle aktif karlılığı değerlendirildiğinde, yabancı bankaların aktif karlılığının diğer banka gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Kamu bankalarının aktif karlılığı ise, özellikle 1990-2002 yılları arasında, diğer gruplara göre düşüktür. Ancak 2002 yılından sonra kamu bankalarının karlılık performansının özel banka grubunun üzerinde olduğu görülmektedir. Karlılığı en yüksek olan yabancı banka grubunun gelir-gider yapısı incelendiğinde, yabancı banka grubunun net faiz marjı ile faiz dışı

gelirlerinin yüksekliği, gider tarafında ise faiz dışı giderlerinin yüksekliği, bununla birlikte, karşılık giderlerinin dūřuklūđu dikkat çekicidir. Yabancı bankaların faiz dışı gelirlerinin yüksekliği, kambiyo işlemlerinden oluşan zarara rağmen yüksek sermaye piyasası işlem karlarından kaynaklanmaktadır. Yabancı banka grubunun yabancı para cinsinden ağık pozisyonlarının etkisiyle, özellikle 1990-2001 yılları arasında net faiz marjlarını artırdıkları dūřünölmektedir. Bununla birlikte, yabancı banka grubu en dūřük faiz dışı gider / toplam gelir oranına sahip banka grubudur. 1990-2005 yılları arasında, ortalamada en dūřük aktif karlılığına sahip olan banka grubu ise kamu bankalarıdır. Kamu bankalarının gelir-gider yapısı ise yabancı banka grubunun tam tersidir. Kamu bankaları 1990-2005 yılları arasında ortalamada en dūřük faiz marjına, en dūřük kambiyo zararına, en dūřük sermaye piyasası işlem karına, en dūřük faiz dışı gidere, en yüksek karşılık giderine ve en yüksek faiz dışı gider / toplam gelir oranına sahip banka grubudur. Ancak, yukarıda da değinildiği gibi, kamu bankalarının aktif karlılıkları, 2002 yılı sonrasında net faiz marjlarının artması ve yeniden yapılandırma sonrasında, faiz dışı giderlerinin azalmasının etkisiyle özel bankalar grubunun aktif karlılığını geğmiştir.

2.2. Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Karşılaştırması

Türk bankacılık sisteminin karlılık performansının analizi için, sektörün hem zaman içindeki performansının gelişimi hem de seğilen bir karşılaştırma ölçütü ile birlikte performansının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sektörün gruplara ayrılarak incelenmesi, karlılığın daha iyi bir şekilde analiz edilmesine yardımcı olmaktadır. Bu bölümde, Türk bankacılık sisteminin karlılık performansı ve gelir-gider analizi rasyolar yardımıyla AB ölkeleri ile karşılaştırılarak yapılmaktadır (AB ölkeleri, eski ve yeni üye ölkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır). Öncelikle, aktif ve özkaynak karlılığı gibi karlılık performansının ölçölmesine yardımcı olan rasyolar, daha sonra gelir-gider yapısının analizi için net faiz marjı, faiz dışı gelirler ile faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı, net faiz ve faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı, faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranı gibi diğer rasyolar kullanılmaktadır. Söz konusu rasyolar, Avrupa

Merkez Bankası (ECB) tarafından yayınlanan Bankacılık Sektörü İstikrar Analizi Raporu'nda da ülke bankacılık sistemlerinin karlılık performansının değerlendirilmesi amacıyla hesaplanmaktadır.

2.2.1. Aktif ve Özkaynak Karlılıkları

AB ülkelerinin aktif karlılıkları değerlendirildiğinde, özellikle 2004 yılı genişlemesi ile AB'ye üye ülkelerin (AB-10) aktif getirilerinin, 2004 yılı genişlemesi öncesindeki 15 AB ülkesinden (AB-15) daha fazla olduğu görülmektedir. 2003-2005 yılları arasında AB-10 ülkelerinin ortalama aktif karlılığı yüzde 1,11 iken, AB-15 ülkelerinin ortalama aktif karlılığı yüzde 0,55'tir. 2003-2005 yılları arasında iki grubun da aktif karlılıklarının artış gösterdiği, bununla birlikte AB-15 ülkelerindeki artışın daha fazla olduğu görülmektedir. AB-15 ülkeleri arasında Finlandiya, İspanya, Yunanistan, Portekiz ve İngiltere; AB-10 ülkeleri arasında ise Estonya ile Macaristan karlılık performansları ile dikkat çekmektedir. Ülkemiz ise 2003 ve 2004 yıllarında en yüksek aktif karlılığına sahip ülke olurken, 2005 yılında Yapı Kredi Bankası'nın Koçbank tarafından satın alınması sonucunda açıklamış olduğu yüksek zarar nedeniyle aktif karlılığı düşüş göstermiştir. Ancak, söz konusu açıklanan zarara rağmen, Türk bankacılık sektörünün 2005 yılındaki aktif karlılığı, AB-10 ülkelerinin ortalama aktif karlılığının üzerindedir. Yapı Kredi Bankası hariç tutulduğunda ise, yüzde 2,33 ile ülkemiz bankacılık sektörü, Avrupa ülkeleri arasında en yüksek aktif karlılığına sahip ülke konumundadır.

ECB'nin yayınlamış olduğu Bankacılık Sektörü İstikrar Raporu'nda (ECB, 2004, 2005, 2006), özkaynak karlılıkları, net karın birinci kuşak sermayeye oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Ülkemizde birinci kuşak sermaye, sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamasında dikkate alınan ana sermayeden, sermayeden indirilecek kalemlerin çıkarılmasıyla bulunmuştur.¹ AB ülkelerinin özkaynak karlılıkları değerlendirildiğinde, aktif karlılığında olduğu gibi, özellikle Birliğe yeni üye olan (AB-10) ülkelerin özkaynak

¹ Ana sermaye, ödenmiş sermaye, dönem karı /zararı, geçmiş yıllar karı/zararı ile kanuni, ihtiyari ve olağanüstü yedek akçelerden oluşmaktadır. Sermayeden indirilecek kalemler ise, mali kuruluşlara yapılan sermaye katkıları, bankalara verilen sermaye benzeri krediler ve aktifleştirilmiş giderlerden oluşmaktadır.

getirilerinin, Birliğin eski ülkelerinden (AB-15) daha fazla olduğu görülmektedir. 2003-2005 yılları arasında AB-10 ülkelerinin ortalama özkaynak karlılığı yüzde 17,71 iken, AB-15 ülkelerinin ortalama özkaynak karlılığı yüzde 13,79'dur. AB-15 ülkeleri arasında İngiltere ve İsveç, AB-10 ülkeleri arasında ise Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Letonya özkaynak karlılık performansları ile dikkat çekmektedir. Ülkemiz ise özkaynak karlılığı bakımından, aktif karlılığında elde etmiş olduğu yüksek getirilere ulaşamamaktadır. 2003 ve 2004 yıllarında, AB-10 ve AB-15 ülkelerinin ortalamasından daha yüksek oranda getiri elde edilirken, 2005 yılında ortalamanın altında kalmıştır. Yapı Kredi Bankası hariç tutulduğunda bile, özkaynak karlılığı yüzde 16,73 ile AB-10 ortalamasının altındadır. Aktif getirisinin yüksek, özkaynak getirisinin düşük olmasından çıkarılabilecek sonuç, Türk Bankacılık Sektörünün düşük kaldıraç, bir başka deyişle yüksek özkaynak / aktif oranı ile çalıştığıdır. Nitekim, aşağıdaki grafik, ülkemiz bankacılık sisteminde özkaynakların toplam aktifler içindeki payının yüksekliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

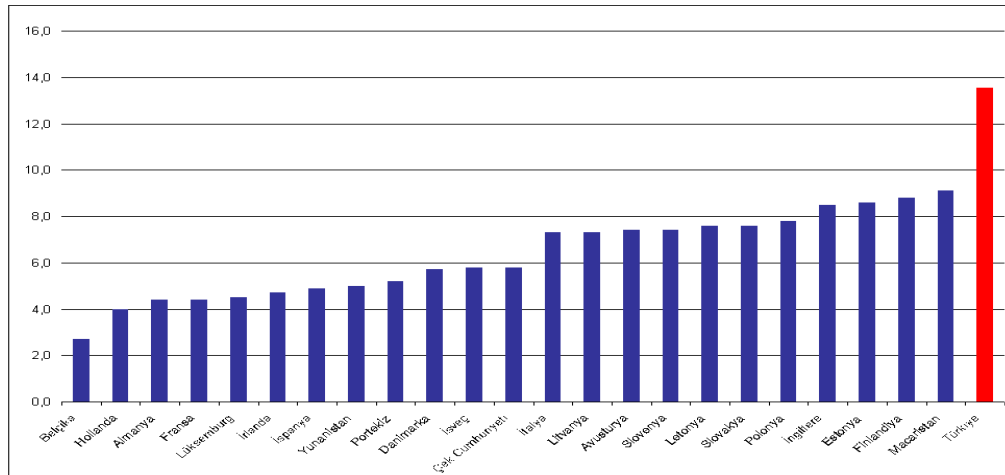
TABLO 2.10. AVRUPA ÜLKELERİ BANKACILIK SEKTÖRÜ AKTİF VE ÖZKAYNAK KARLILIKLARI (%)

	Net kar / Aktif (1)				Net kar / Birinci kuşak sermaye (2)			
	2003	2004	2005	Ortalama	2003	2004	2005	Ortalama
Avusturya	0,29	0,60	0,63	0,51	14,46	14,46	15,74	14,89
Belçika	0,41	0,47	0,50	0,46	12,11	14,06	16,79	14,32
Almanya	0,00	0,12	0,28	0,13	0,02	3,87	9,44	4,44
İspanya	0,83	0,76	0,83	0,81	15,20	15,12	17,04	15,79
Finlandiya	1,27	0,71	0,80	0,93	13,96	8,03	10,24	10,74
Fransa	0,48	0,55	0,55	0,53	11,03	12,62	19,06	14,24
Yunanistan	0,63	0,61	0,94	0,73	10,77	10,11	15,82	12,23
İrlanda	0,64	0,71	0,56	0,64	14,00	15,38	14,70	14,69
İtalya	0,41	0,61	0,61	0,54	7,33	10,58	13,07	10,33
Lüksemburg	0,41	0,48	0,51	0,47	10,23	11,30	12,64	11,39
Hollanda	0,45	0,50	0,48	0,48	11,64	13,08	14,97	13,23
Portekiz	0,75	0,75	0,85	0,78	13,03	11,75	15,61	13,46
Danimarka	0,63	0,55	0,65	0,61	12,70	13,07	14,18	13,32
İsveç	0,56	0,64	0,66	0,62	21,12	15,81	19,53	18,82
İngiltere	0,74	0,75	0,69	0,73	21,67	16,75	16,93	18,45
AB-15	0,45	0,52	0,56	0,51	12,70	13,07	15,61	13,79
Kıbrıs Rum Kesimi	-0,21	0,21	0,40	0,13	-0,36	3,51	7,04	3,40
Çek Cumhuriyeti	1,21	1,29	1,29	1,26	25,62	24,71	24,13	24,82
Estonya	1,92	2,02	1,77	1,90	25,78	24,34	24,55	24,89
Macaristan	1,36	1,89	1,80	1,68	27,03	24,92	24,75	25,57
Litvanya	1,00	0,94	0,87	0,94	11,51	15,95	17,19	14,88
Letonya	1,26	1,51	1,69	1,49	17,19	22,81	27,29	22,43
Malta	0,78	1,07	0,97	0,94	30,22	10,15	14,86	18,41
Polonya	0,47	1,32	1,58	1,12	15,89	16,54	20,14	17,52
Slovenya	0,66	0,62	0,68	0,65	14,87	11,47	13,42	13,25
Slovakya	1,27	1,03	0,99	1,10	18,97	14,24	17,46	16,89
AB-10	0,82	1,22	1,28	1,11	18,08	16,25	18,80	17,71
AB-25	0,45	0,53	0,57	0,52	14,00	14,06	15,82	14,63
Türkiye	2,25	2,11	1,44	1,93	19,51	17,57	14,11	17,06

(1) AB-10, AB-15 ve AB-25 verileri ülkelerin ağırlıklı ortalamalarıdır.

(2) AB-10, AB-15 ve AB-25 verileri ülkelerin medyan değeridir.

Kaynak: ECB ve TBB

Grafik 2.6: Avrupa Ülkeleri Bankacılık Sektörü Öz kaynak / Aktif Oranları (%)

Kaynak: IMF ve TBB

2.2.2. Net Faiz Geliri ve Faiz Dışı Gelirler

Aktif ve özkaynak getirisi yüksek olan AB-10 ülkelerinin, gelir kalemleri incelediğinde, gerek net faiz marjının gerekse de faiz dışı gelirlerin aktiflere oranının AB-15 ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. AB-10 ülkelerinde 2003-2005 yılları arasındaki ortalama net faiz marjı yüzde 2,82 iken, söz konusu oran AB-15 ülkeleri için yüzde 1,27 olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı ise, 2003-2005 yılları arasında AB-10 ülkeleri için yüzde 1,77; AB-15 ülkeleri için yüzde 0,96 olarak gerçekleşmiştir. Net faiz marjının yüksekliği, banka karlılıkları bakımından olumlu değerlendirilebilirken, kredi piyasasındaki risk priminin yüksekliği bakımından olumsuz değerlendirilebilir. AB-10 ülkeleri arasında özellikle Macaristan, Polonya ve Estonya; gelişmiş AB-15 ülkelerinde ise Yunanistan, İtalya ve Portekiz yüksek faiz marjıyla dikkat çekmektedir. Faiz dışı gelir bakımından ise, Letonya, Polonya, Çek Cumhuriyeti AB-10 ülkeleri arasında, Fransa, İtalya ve Portekiz ise AB-15 ülkeleri arasında en yüksek getirilere sahip ülkeler arasındadır. Ülkemiz bankacılık sisteminde ise net faiz marjı, AB-10 ortalamasının yaklaşık iki katıdır. Ülkemiz, 2003-2005 yılları arasında, üç yıl boyunca en yüksek net faiz marjına sahip ülke konumundadır. Net faiz marjında olduğu gibi, faiz dışı getiriler açısından da ülkemizdeki getirilerin yüksek olduğu görülmektedir.

Net faiz marjı yüzde 100 kabul edilirse, faiz dışı giderlerin faiz dışı gelirlerden farkının, karşılık giderlerinin, olağanüstü kalemlerin, vergi giderlerinin ve dönem net karının her birisinin net faiz gelirin oranlarının toplamı net faiz marjının bileşenleri olup, yüzde 100'ü vermektedir. Bu itibarla, ülkemizdeki net faiz marjının bileşenleri ile AB ortalaması karşılaştırılırsa, net faiz marjında özellikle karşılık giderlerinin payının yüksekliği ile net faiz dışı giderlerin payının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Net kar bileşeninin net faiz geliri içindeki payı, 2003 yılı hariç olmak üzere AB ülkelerinden daha düşüktür. AB ülkeleri ortalamasında net faiz marjını etkileyen en önemli bileşenler sırasıyla kar ve faiz dışı giderlerken, ülkemiz bankacılık sektörü için karşılık giderleri ve net kardır. Bu durum ülkemizdeki net faiz marjının yüksekliğinde kredi riskinin önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır.

TABLO 2.11. AVRUPA ÜLKELERİ BANKACILIK SEKTÖRÜ NET FAİZ GELİRİ VE FAİZ DIŞI GELİRLERİN AKTİFLERE ORANI (%)

	Net faiz geliri / Aktif				Faiz dışı gelir / Aktif			
	2003	2004	2005	Ortalama	2003	2004	2005	Ortalama
Avusturya	1,62	1,70	1,56	1,63	0,62	0,84	0,94	0,80
Belçika	1,20	1,14	0,96	1,10	0,72	0,70	0,64	0,69
Almanya	1,01	0,95	0,85	0,94	0,81	0,75	0,76	0,77
İspanya	2,08	1,72	1,50	1,77	1,16	1,04	1,06	1,09
Finlandiya	2,19	1,29	1,28	1,59	0,89	0,63	0,57	0,70
Fransa	0,66	0,66	0,85	0,72	1,88	1,87	1,18	1,64
Yunanistan	2,74	2,75	2,68	2,72	1,20	1,22	1,19	1,20
İrlanda	1,09	1,01	0,81	0,97	0,70	0,71	0,52	0,64
İtalya	2,16	2,07	1,45	1,89	1,39	1,32	1,47	1,39
Lüksemburg	0,60	0,58	0,47	0,55	0,78	0,82	0,98	0,86
Hollanda	1,48	1,36	1,06	1,30	0,95	0,96	0,90	0,94
Portekiz	1,91	1,88	1,76	1,85	1,27	1,26	1,39	1,31
Danimarka	1,22	1,07	1,13	1,14	0,61	0,53	0,64	0,59
İsveç	1,64	1,42	1,05	1,37	0,69	0,76	0,84	0,76
İngiltere	1,79	1,59	1,41	1,60	0,62	0,70	0,71	0,68
AB-15	1,38	1,28	1,14	1,27	1,00	0,99	0,90	0,96
Kıbrıs Rum Kesimi	2,18	2,42	1,93	2,18	1,07	0,99	0,75	0,94
Çek Cumhuriyeti	2,14	2,27	2,26	2,22	2,27	2,50	1,73	2,17
Estonya	3,29	2,85	2,30	2,81	1,89	1,74	1,45	1,69
Macaristan	4,17	4,58	4,23	4,33	1,26	1,55	1,58	1,46
Litvanya	2,37	2,23	1,99	2,20	1,60	1,25	0,98	1,28
Letonya	2,31	2,52	2,46	2,43	2,45	2,14	1,93	2,17
Malta	1,75	1,43	1,38	1,52	0,32	0,79	0,66	0,59
Polonya	3,09	3,09	3,18	3,12	2,44	2,38	2,32	2,38
Slovenya	2,97	2,64	2,29	2,63	1,76	1,81	1,68	1,75
Slovakya	3,03	2,71	2,12	2,62	0,91	1,04	0,91	0,95
AB-10	2,84	2,91	2,71	2,82	1,80	1,89	1,63	1,77
AB-25	1,40	1,30	1,17	1,29	1,01	1,01	0,91	0,98
Türkiye	4,51	5,75	4,61	4,96	5,11	3,00	2,77	3,63

* AB-10, AB-15 ve AB-25 verileri ülkelerin ağırlıklı ortalama değeridir.

Kaynak: ECB ve TBB

TABLO 2.12. NET FAİZ MARJİNİN AYRIŞTIRILMASI

(%, Net Faiz Geliri)	2003	2004	2005
AB-25			
(Faiz Dışı Gider - Faiz Dışı Gelir)	31,7	28,2	25,2
Karşılık Giderleri	25,9	19,8	15,1
Olağanüstü Kalemler	0,0	0,0	0,8
Vergi	13,7	15,3	15,9
Net Kar	29,5	38,2	47,0
Türkiye			
(Faiz Dışı Gider - Faiz Dışı Gelir)	-19,8	10,1	16,0
Karşılık Giderleri	32,2	21,1	34,5
Olağanüstü Kalemler (1)	16,0	17,3	0,0
Vergi	21,8	14,9	18,2
Net Kar	49,9	36,6	31,2

(1) Enflasyon muhasebesinden kaynaklanan zararlar, olağanüstü kalemler içinde gösterilmiştir.

Kaynak: ECB ve TBB

Faiz dışı gelirler arasında, net ücret ve komisyon gelirleri ile net sermaye piyasası işlem karları ve net kambiyo karları önemli bir yer tutmaktadır. AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de gerek sermaye piyasası işlem ve kambiyo karları ile ücret ve komisyon gelirlerinin aktiflere oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ülkemizde net ücret ve komisyon gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı AB ülkeleri ortalamasına göre daha düşüktür. Net ücret ve komisyon gelirlerinin toplam personel giderlerini karşılama oranı 2004 ile 2005 yıllarında AB’nin üzerindedir. Ancak net ücret ve komisyon gelirlerinin faiz dışı giderleri karşılama oranı AB ortalamasının altındadır. Bu durum özellikle Avrupa ülkelerinde personel giderlerinin toplam faiz dışı giderler arasında ülkemize göre daha fazla yer tutmasından kaynaklanmaktadır.

TABLO 2.13. AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SEKTÖRÜ NET TİCARİ KAR VE NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ

(%)	2003	2004	2005
AB-25			
Net ücret ve komisyon gelirleri / Aktif	0,64	0,65	0,61
Sermaye piyasası ve kambiyo işlem karları / Aktif	0,20	0,19	0,24
Net ücret ve komisyon gelirleri / Toplam Gelirler	26,77	28,10	28,69
Sermaye piyasası ve kambiyo işlem karları / Toplam Gelirler	7,33	8,02	11,00
Net ücret ve komisyon gelirleri / Personel giderleri	72,75	76,47	95,75
Net ücret ve komisyon gelirleri / Faiz dışı giderler	44,44	47,10	49,78
Türkiye			
Net ücret ve komisyon gelirleri / Aktif	1,13	1,34	1,38
Sermaye piyasası ve kambiyo işlem karları / Aktif	2,69	0,75	0,53
Net ücret ve komisyon gelirleri / Toplam Gelirler	11,76	15,29	18,75
Sermaye piyasası ve kambiyo işlem karları / Toplam Gelirler	28,00	8,56	7,22
Net ücret ve komisyon gelirleri / Personel giderleri	66,56	85,49	100,75
Net ücret ve komisyon gelirleri / Faiz dışı giderler	26,83	37,35	39,42

Kaynak: ECB ve TBB

Net faiz ve faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı incelendiğinde ise, AB-10 ülkelerinde ortalama net faiz gelirinin toplam gelirler içindeki payının AB-15 ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2003-2005 yılları arasında AB-15 ülkelerinde net faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı ortalama yüzde 56,76 olarak gerçekleşirken, AB-10 ülkelerinde söz konusu oran yüzde 61,43 olarak gerçekleşmiştir. Eldeki veriler, gelişmiş AB-15 ülkelerin toplam gelirleri içinde faiz dışı gelirlerin payının daha fazla olduğunu göstermektedir. Ancak, Tablo

2.14 dikkatlice incelendiğinde, AB-15 ülkeleri için ortalama net faiz gelir payını aşağıda tutan ülkelerin Fransa ve Lüksemburg olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizde ise, 2003-2005 yılları arasında ortalama net faiz gelirin toplam gelirler içindeki payı AB-15 ülkelerinden büyük, AB-10 ülkelerinden ise küçüktür. Ancak, 2003 yılında elde edilen sermaye piyasası işlem karlarına bağlı olarak elde edilen yüksek faiz dışı gelirler, net faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payının 2004 ve 2005 yıllarına göre düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. 2003 yılı verisi hariç tutulduğunda ise, ülkemiz bankacılık sisteminde net faiz gelirin toplam gelirler içindeki payının AB-10 ülkelere yaklaştığı görülmektedir. Bu itibarla, Türk bankacılık sektöründe en önemli gelir kaynağının net faiz geliri olduğu, faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payının Fransa ve Lüksemburg gibi ülkelerin uç değerlerinin elimine edilmemesi durumunda gelişmiş AB-15 ülkeleri kadar olmadığı sonucu çıkarılmaktadır.

TABLO 2.14. AVRUPA ÜLKELERİ BANKACILIK SEKTÖRÜ GELİR YAPISI

	Net faiz geliri / Toplam gelir				Faiz dışı gelir / Toplam gelir			
	2003	2004	2005	Ortalama	2003	2004	2005	Ortalama
Avusturya	72,44	66,95	62,42	67,27	27,56	33,05	37,58	32,73
Belçika	62,29	61,73	59,98	61,33	37,71	38,27	40,02	38,67
Almanya	55,53	55,86	52,98	54,79	44,47	44,14	47,02	45,21
İspanya	64,32	62,41	58,47	61,73	35,68	37,59	41,53	38,27
Finlandiya	71,03	67,12	69,18	69,11	28,97	32,88	30,82	30,89
Fransa	25,90	26,01	41,88	31,26	74,10	73,99	58,12	68,74
Yunanistan	69,57	69,31	69,14	69,34	30,43	30,69	30,86	30,66
İrlanda	60,70	58,50	61,06	60,09	39,30	41,50	38,94	39,91
İtalya	60,83	61,08	49,60	57,17	39,17	38,92	50,40	42,83
Lüksemburg	43,39	41,35	32,31	39,02	56,61	58,65	67,69	60,98
Hollanda	60,78	58,63	53,98	57,80	39,22	41,37	46,02	42,20
Portekiz	60,14	59,93	55,85	58,64	39,86	40,07	44,15	41,36
Danimarka	66,67	66,98	63,93	65,86	33,33	33,02	36,07	34,14
İsveç	70,39	66,24	56,65	63,76	29,61	34,76	44,35	36,24
İngiltere	74,27	69,26	66,42	69,98	25,73	30,74	33,58	30,02
AB-15	58,14	56,26	55,88	56,76	41,86	43,74	44,12	43,24
Kıbrıs Rum Kesimi	67,08	71,04	72,03	70,05	32,92	28,96	27,97	29,95
Çek Cumhuriyeti	48,53	47,61	56,66	50,93	51,47	52,39	43,34	49,07
Estonya	63,51	62,02	61,42	62,32	36,49	37,98	38,58	37,68
Macaristan	76,80	74,69	72,81	74,77	23,20	25,31	27,19	25,23
Litvanya	59,70	64,14	66,85	63,56	40,30	35,86	33,15	36,44
Letonya	48,53	54,08	56,08	52,90	51,47	45,92	43,92	47,10
Malta	84,54	64,53	67,72	72,26	15,46	35,47	32,28	27,74
Polonya	55,88	56,49	57,80	56,72	44,12	43,51	42,20	43,28
Slovenya	62,79	59,36	57,67	59,94	37,21	40,64	42,33	40,06
Slovakya	76,90	72,31	70,06	73,09	23,10	27,69	29,94	26,91
AB-10	61,23	60,63	62,44	61,43	38,77	39,37	37,56	38,57
AB-25	58,22	56,40	56,10	56,91	41,78	43,60	43,90	43,09
Türkiye	46,86	65,69	62,44	58,33	53,14	34,31	37,56	41,67

* AB-10, AB-15 ve AB-25 verileri ülkelerin ağırlıklı ortalama değeridir.

Kaynak: ECB ve TBB

Bankaların gelir kalemlerini çeşitlendirmesi, karlılığın sürdürülebilmesi açısından olumlu karşılanmaktadır. Gelirlerin ne kadar çeşitlendiğini ölçmek amacıyla, AB Finansal İstikrar Raporlarında da yer alan aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$\text{Gelir çeşitliliği} = 1 - \left| 2 \times \text{Net Faiz Geliri} / \text{Toplam Gelir} - 1 \right| \quad (2.1)$$

Gelir çeşitliliği = 1, gelir kalemlerinin tam çeşitlendirildiğini, Gelir çeşitliliği = 0, gelir kalemlerinin tam çeşitlendirilemediğini göstermektedir. Bu itibarla gelir çeşitliliği değerinin bire yaklaşması ve büyük olması olumlu, gelir çeşitliliğinin sıfıra yaklaşması ve küçük olması olumsuz değerlendirilmektedir.

2003-2005 yılları arasında, AB ülkeleri gelirlerini çeşitlendirmesine göre değerlendirildiğinde, gelişmiş AB-15 ülkelerinin gelirlerini çeşitlendirmede daha başarılı olduğu görülmektedir. Ülkemiz bankacılık sektörünün ise 2003 yılı hariç olmak üzere gelir çeşitlendirmesi bakımından AB-10 ülkelere yakın olduğu ve AB-15 ülkeleri kadar gelirlerini çeşitlendiremediği dikkat çekmektedir. Bu durum, özellikle gelişmiş AB-15 ülkeleri bankacılık sistemlerinde faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içinde önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

TABLO 2.15. AVRUPA ÜLKELERİ BANKACILIK SEKTÖRÜ GELİR ÇEŞİTLİLİĞİ

	Gelir Çeşitlendirmesi			
	2003	2004	2005	Ortalama
Avusturya	0,55	0,66	0,75	0,65
Belçika	0,75	0,77	0,80	0,77
Almanya	0,89	0,88	0,94	0,90
İspanya	0,71	0,75	0,83	0,77
Finlandiya	0,58	0,66	0,62	0,62
Fransa	0,52	0,52	0,84	0,63
Yunanistan	0,61	0,61	0,62	0,61
İrlanda	0,79	0,83	0,78	0,80
İtalya	0,78	0,78	0,99	0,86
Lüksemburg	0,87	0,83	0,65	0,78
Hollanda	0,78	0,83	0,92	0,84
Portekiz	0,80	0,80	0,88	0,83
Danimarka	0,67	0,66	0,72	0,68
İsveç	0,59	0,70	0,89	0,72
İngiltere	0,51	0,61	0,67	0,60
AB-15	0,84	0,87	0,88	0,86
Kıbrıs Rum Kesimi	0,66	0,58	0,56	0,60
Çek Cumhuriyeti	0,97	0,95	0,87	0,98
Estonya	0,73	0,76	0,77	0,75
Macaristan	0,46	0,51	0,54	0,50
Litvanya	0,81	0,72	0,66	0,73
Letonya	0,97	0,92	0,88	0,94
Malta	0,31	0,71	0,65	0,55
Polonya	0,88	0,87	0,84	0,87
Slovenya	0,74	0,81	0,85	0,80
Slovakya	0,46	0,55	0,60	0,54
AB-10	0,78	0,79	0,75	0,77
AB-25	0,84	0,87	0,88	0,86
Türkiye	0,94	0,69	0,75	0,83

Gelir çeşitliliği=1- | 2 x Net Faiz Geliri / Toplam Gelir - 1 |

2.2.3. Faiz Dışı Giderler ve Karşılık Giderleri

Bankaların gelir tarafında net faiz geliri ve faiz dışı gelir kalemleri yer alırken, giderler arasında faiz dışı giderler ve karşılık giderleri yer almaktadır. Faiz dışı giderler, bankaların en önemli gider kalemidir. Gelir kalemlerinde olduğu gibi, faiz dışı giderler de değerlendirilirken, AB ülkeleri AB-15 ve AB-10 ülkeleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Tablo 2.16'dan, Birliğe yeni üye olan AB-10 ülkelerindeki faiz dışı giderlerin, AB-15 ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Yukarıda, AB-10 ülkelerinin getirilerinin de yüksek olduğuna değinilmişti. Bu itibarla, gelişmekte olan ülke kategorisindeki AB-10 ülkeleri bankacılık sistemlerinde oluşan yüksek giderlerin, gelirleriyle fazlasıyla telafi edildiği sonucu çıkarılmaktadır. 2003-2005 yılları arasında AB-15 ülkelerinde ortalamada faiz dışı giderlerin aktiflere oranı yüzde 1,29 olarak gerçekleşirken, AB-10 ülkelerinde aynı oran yüzde 2,85 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz bankacılık sektöründe de faiz dışı giderlerin yüksekliği dikkat çekmektedir. Ülkemizde, 2003-2005 yılları arasında oluşan faiz dışı giderler, AB-10 ülkelerinin yaklaşık 1,3 katı kadardır. Verimlilik göstergesi olarak düşünülebilecek faiz dışı giderlerin

toplam gelirlere oranı incelendiğinde ise, AB-10 ülkelerinde, ölçeğin küçüklüğü nedeniyle faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranının AB-15 ülkelerinden daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. AB-10 ülkeleri için ortalama oran yüzde 57,86, AB-15 ülkeleri için oran yüzde 61,91 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde ise, söz konusu oran AB ülkelerinden farklılık göstermektedir. 2003-2005 yılları arasında, faiz dışı giderler toplam gelirlerin yarısına bile ulaşmamaktadır. Ancak, söz konusu orandaki düşüklük ülkemizdeki faiz dışı giderlerin yüksekliği ile birlikte düşünüldüğünde, orandaki düşüklüğün, getirilerin yüksekliğinden kaynaklandığı şeklinde bir sonuç çıkarmak mümkündür.

TABLO 2.16. AVRUPA ÜLKELERİ BANKACILIK SEKTÖRÜ FAİZ DIŞI GİDERLER / AKTİF VE FAİZ DIŞI GİDERLER / TOPLAM GELİR ORANI (%)

	Faiz dışı gider / Aktif				Faiz dışı gider / Toplam gelir			
	2003	2004	2005	Ortalama	2003	2004	2005	Ortalama
Avusturya	1,50	1,61	1,58	1,56	66,86	63,31	63,29	64,49
Belçika	1,30	1,20	1,06	1,19	68,04	65,33	65,61	66,33
Almanya	1,27	1,17	1,11	1,18	69,99	68,89	68,65	69,18
İspanya	1,85	1,53	1,42	1,60	56,86	55,32	55,52	55,90
Finlandiya	1,84	1,09	1,00	1,31	59,97	56,81	53,99	56,92
Fransa	1,68	1,67	1,26	1,54	65,97	66,02	61,99	64,66
Yunanistan	2,56	2,48	2,21	2,42	64,82	62,37	57,11	61,43
İrlanda	0,89	0,85	0,63	0,79	49,62	49,40	47,64	48,89
İtalya	2,08	1,97	1,76	1,94	58,56	58,08	60,08	58,91
Lüksemburg	0,75	0,76	0,74	0,75	54,01	53,94	51,22	53,06
Hollanda	1,64	1,57	1,32	1,51	67,09	67,26	67,43	67,26
Portekiz	1,84	1,85	1,88	1,86	57,83	58,89	59,59	58,77
Danimarka	0,91	0,89	0,97	0,92	49,88	55,92	55,00	53,60
İsveç	1,51	1,31	1,04	1,29	64,87	60,10	55,32	60,10
İngiltere	1,04	0,98	0,89	0,97	43,38	42,93	41,75	42,69
AB-15	1,40	1,32	1,16	1,29	58,88	58,11	56,60	57,86
Kıbrıs Rum Kesimi	2,10	2,09	1,57	1,92	64,87	61,27	58,79	61,64
Çek Cumhuriyeti	3,06	2,99	2,27	2,77	69,11	62,59	56,87	62,86
Estonya	2,71	2,26	1,75	2,24	52,29	49,17	46,60	49,35
Macaristan	3,46	3,43	3,21	3,37	63,73	55,98	55,18	58,30
Litvanya	3,13	2,33	1,75	2,40	78,74	66,89	59,98	68,54
Letonya	2,92	2,68	2,33	2,64	61,31	57,40	53,19	57,30
Malta	0,91	0,82	0,71	0,81	44,28	37,05	34,70	38,68
Polonya	3,77	3,56	3,38	3,57	68,11	65,04	61,42	64,86
Slovenya	3,05	2,83	2,41	2,76	64,32	63,46	60,84	62,87
Slovakya	2,71	2,33	1,99	2,34	69,03	62,30	65,82	65,72
AB-10	3,08	2,94	2,53	2,85	66,32	61,25	58,18	61,91
AB-25	1,43	1,34	1,18	1,32	59,07	58,21	56,65	57,98
Türkiye	4,22	3,58	3,51	3,77	43,85	40,93	47,58	44,12

* AB-10, AB-15 ve AB-25 verileri ülkelerin ağırlıklı ortalama değeridir.

Kaynak: ECB ve TBB

Bankaların toplam giderleri arasında faiz dışı giderlerin yanısıra karşılık giderleri bulunmaktadır. Uluslararası kuruluş raporlarında, ülke bazında karşılık gider verilerine ulaşılamamıştır. Bununla birlikte, ECB'nin Bankacılık İstikrar Raporu'nda, AB için ağırlıklı ortalama olarak karşılık giderlerinin aktiflere oranına ulaşılabilmektedir². Söz konusu veriler incelendiğinde, ülkemiz bankacılık sektörünün karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı AB ortalamasının üzerinde seyretmektedir. 2002-2005 yılları arasında AB bankacılık sektörü için karşılık giderlerinin aktiflere oranı yüzde 0,18 ile 0,41 arasında değişirken, Türkiye'de söz konusu oran yüzde 1,21 ile yüzde 2,29 arasında değişmektedir. Bu durum, ülkemizdeki kredi riskinin AB ülkelerinden daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer bir sonuç, net faiz marjının bileşenleri incelenirken de bulunmuştur.

TABLO 2.17. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İÇİN KARŞILIK GİDERLERİ (%)

	Karşılık giderleri / Aktif	
	AB	Türkiye
2002	0,41	2,29
2003	0,37	1,45
2004	0,26	1,21
2005	0,18	1,59

Kaynak: ECB ve TBB

Türk bankacılık sisteminin AB ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda, ülkemiz bankacılık sektöründe aktif ve özkaynak karlılık performansları ile net faiz marjı ve faiz dışı gelirlerin aktiflere oranının yüksek olduğu görülmüştür. Yüksek getirilerle birlikte, giderlerin de yüksek olduğu ancak getirilerdeki yükseklik nedeniyle faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranının düşük gerçekleştiği bulunmuştur. Esasen getiri ve gider oranlarındaki söz konusu yüksekliğin daha çok gelişmekte olan AB-10 ülkeleriyle paralel olduğu, ancak ülkemizde söz konusu oranların AB-10 ülkelerinden bile daha fazla olduğu görülmüştür. Karşılaştırmanın bir başka sonucu ise, gelişmiş AB-15 ülkelerinde faiz dışı gelirlerin toplam gelirlere oranında daha fazla paya sahip olduğu, ülkemizde de AB-10 ülkelerine paralel

² Söz konusu raporda 2005 yılı verileri uluslararası finansal raporlama atandartına uyumlu ülkeler ve uyumlu olmayan ülkeler verileri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Avrupa Merkez Bankası'nın Bankacılık Sektörü Yapısı Raporu'ndaki ülke bankacılık sistemlerinin aktif toplamlarından yararlanılarak, 2005 yılı için tüm AB ülkeleri için söz konusu oranın ağırlıklı ortalama tutarına ulaşılmıştır.

olarak net faiz gelirinin ana gelir kalemi olduğu ve faiz dışı gelirlerin payının gelişmiş ũlkeler kadar olmadığıdır.

2.2.4. Karlılık Performansını Açıklayıcı Değişkenler

Karlılığın belirleyicilerine yŕnelik uluslararası çalışmalar incelendiğinde, birinci bŕlŕmde de belirtildiği gibi, ŕzellikle bankaların pasif yapısının, sermaye yeterliliklerinin, likidite durumlarının, kredi politika ve kalitesinin, operasyonel verimliliğinin ve banka bŕyŕklŕklerinin karlılık ũzerinde ŕnemli etkisi olan değişkenler olduğu gŕze çarpmaktadır. Bununla birlikte, mŕlkiyet yapısı ile piyasadaki konsantrasyonun karlılığı etkileyen finansal yapı değişkenleri; bŕyŕme oranı, enflasyon oranı ile reel faiz oranlarının ŕnemli makro ekonomik değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda, 2005 yılında AB ũlkeleri ve Tŕrkiye için sŕz konusu değişkenler ile aktif karlılığı (net kar / aktif) ve net faiz marjı (net faiz geliri / aktif) arasında hesaplanan korelasyon katsayıları yer almaktadır.

Hesaplanan korelasyon katsayıları incelendiğinde, net faiz marjı için, kredilerin aktifler içindeki payı, herfindahl endeksi³ ve bankacılık sektŕrŕndeki yabancı payı haricindeki tŕm değişkenler için yŕzde 5 anlamlılık dŕzeyinde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon katsayıları bulunmuştur.⁴ ŕzellikle faiz dışı giderlerin aktiflere oranı, ŕzkaynakların ve mevduatların toplam bilanço içindeki payı ile enflasyon oranının net faiz marjını etkileyen ŕnemli değişkenler olduğu gŕze çarpmaktadır. Aktif karlılığı için ise, kredilerin aktifler içindeki payı, mevduatın krediye dŕnŕřŕm oranı, takibe dŕnŕřŕm oranı ve Herfindahl endeksi dışındaki tŕm değişkenler için yŕzde 5 anlamlılık dŕzeyinde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon katsayıları bulunmuştur. ŕzellikle faiz dışı giderlerin, ŕzkaynakların ve mevduatın bilanço içindeki payı ile sektŕrdeki yabancı payı, enflasyon ve bŕyŕme oranı, aktif getirisini etkileyen ŕnemli değişkenler olduğu gŕze çarpmaktadır. Bu itibarla, yŕksek ŕzkaynak, faiz dışı giderler, mevduat ve enflasyona sahip ũlkelerin aynı zamanda net faiz marjının da yŕksek olduğu; yŕksek faiz dışı giderler, ŕzkaynaklar, mevduat, yabancı payı, enflasyon ve

³ Herfindahl endeksi, piyasadaki konsantrasyonu ŕlmeye yarayan bir endekstir. Her bir bankanın piyasadaki payını karesi alınıp toplanmasıyla elde edilmektedir.

⁴ Serbestlik derecesi 24 olup, sŕz konusu anlamlılık dŕzeyinde t-istatistiğinin değerı 2,06'dır.

büyüme oranına sahip ülkelerin, aynı zamanda yüksek aktif karlılığına sahip olduğu görülmüştür.

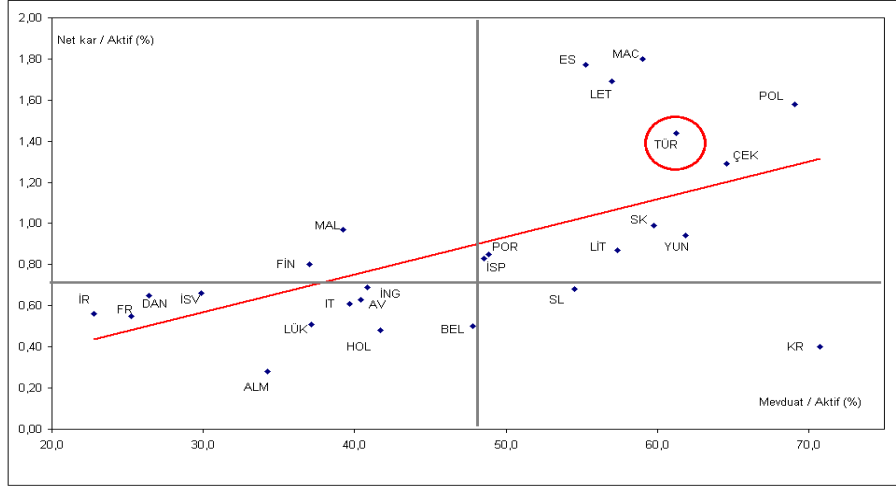
TABLO 2.18. AKTİF KARLILIĞI ve NET FAİZ MARJİ İLE AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLER ARASINDA KORELASYON KATSAYILARI

	Net Kar / Aktif		Net Faiz Geliri / Aktif	
	Korelasyon Katsayısı	t değeri	Korelasyon Katsayısı	t değeri
Mevduat / Aktif	0,58	3,44	0,74	5,39
Kredi / Aktif	0,23	1,15	0,19	0,95
Kredi / Mevduat	-0,28	-1,45	-0,44	-2,41
Özkaynak / Aktif	0,62	3,71	0,75	5,30
Takibe Dönüşüm Oranı	0,10	0,46	0,41	2,08
Faiz Dışı Gider / Aktif	0,72	5,06	0,93	12,42
Log (Aktif)	-0,61	-3,82	-0,50	-2,83
Herfindahl Endeksi	0,32	1,64	0,07	0,37
Yabancı Payı	0,53	3,08	0,20	1,00
Enflasyon Oranı	0,61	3,76	0,66	4,30
Milli Gelir Büyüme Oranı	0,67	4,41	0,47	2,61

Yukarıdaki değişkenler ile aktif karlılığı arasındaki ilişkiler AB ülkeleri ve Türkiye için korelasyon katsayısı yoluyla incelenerek, ülkemizdeki aktif karlılığın yüksekliğinin olası nedenleri hakkında ipucu edinilmiştir. Aşağıdaki dağılım grafiklerinde, korelasyon katsayıları yolu ile ilişkisi kuvvetli tespit edilen değişkenler için ülke değerleri dağılım grafik şeklinde yer almaktadır. Dağılım grafikleri, değişkenlerin medyan değerlerine göre dört bölgeye ayrılmıştır. Bu itibarla, söz konusu değişkenler açısından, ülkemiz AB ülkeleri ile kıyaslanarak konumlandırılabilmiştir.

AB ülkelerinin 2005 yılı itibariyle aktif karlılıkları ile mevduatların toplam aktiflere oranı incelendiğinde, toplam pasifler içinde mevduatın payı yüksek olan ülkelerde aynı zamanda aktif karlılığının da yüksek olduğu görülmektedir. Esasen mevduat diğer yabancı kaynaklara göre daha fazla oranda faiz dışı giderler gerektirmektedir, bu itibarla mevduat daha maliyetli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Ancak, mevduattan kaynaklanan yüksek faiz dışı giderlerin karlılığa yansıtılabildiği düşünülmektedir. Ülkemiz bankacılık sektörü, yüksek mevduat payı ve yüksek aktif karlılığı sahip ülkelerin bölgesinde yer almaktadır. Ülkemiz bankacılık sektöründe, 2005 yılı itibariyle mevduatların toplam aktiflere oranı yüzde 61,2 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu bölgede Türkiye (TÜR) ile birlikte; Polonya (POL), Çek Cumhuriyeti (ÇEK), Macaristan (MAC), Letonya (LET), Estonya

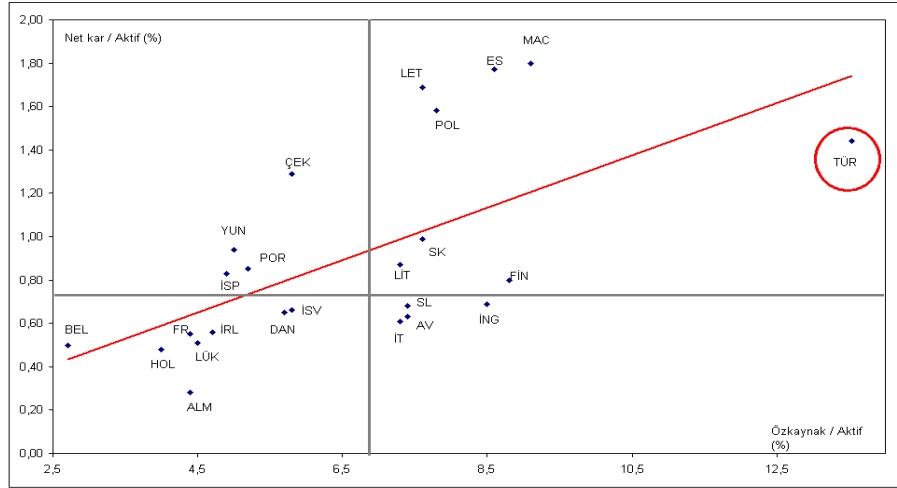
(ES), Yunanistan (YUN), Slovakya (SK), Litvanya (LİT), Portekiz (POR) ve İspanya (İSP) bulunmaktadır. Söz konusu ülkeler genellikle gelişmekte olan ülke kategorisinde olan ülkelerdir.

Grafik 2.7: Aktif Karlılığı İle Mevduat İlişkisi

Kaynak: ECB ve TBB

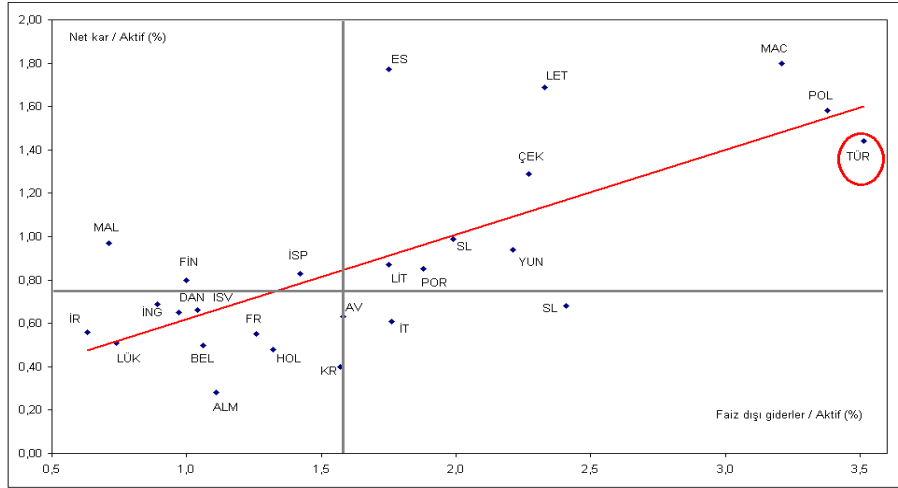
Ülkeler itibariyle sermaye yapısı ile karlılık arasındaki ilişki incelendiğinde ise, düşük kaldıraçla çalışan ülke bankacılık sistemlerinin aktif karlılıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Sermaye yapısı içinde borçların azalarak özkaynakların artması, sermaye maliyetlerini azaltarak karlılığın olumlu etkilenmesine neden olduğu düşünülmektedir. Türk bankacılık sektörü yüksek özkaynak oranı ve yüksek aktif karlılığı bölgesinde yer almaktadır. Ülkemiz bankacılık sistemi, incelenen ülkeler arasında en yüksek özkaynak oranı ile dikkat çekmektedir. 2005 yılı itibariyle Türk bankacılık sektörünün özkaynak aktif oranı yüzde 13,5 olarak gerçekleşmiştir. Genellikle yüksek özkaynak oranı-yüksek karlılık bölgesinde gelişmekte olan ülkeler yer almaktadır. Söz konusu bölgede ülkemiz ile birlikte; MAC, ES, LET, POL, SK, LİT ve Finlandiya (FİN) yer almaktadır. Gelişmekte olan bankacılık sektörlerinin düşük kaldıraçla çalışma nedeni, yabancı kaynaklara (borç) ulaşma imkanının gelişmiş ülkeler kadar olmaması ve genellikle mevduat ağırlıklı pasif yapısı ile çalışmasıdır.

Grafik 2.8: Aktif Karlılığı İle Özkaynak İlişkisi

Kaynak: ECB ve TBB

Faiz dışı giderler, aktif karlılığı ile en yüksek korelasyon katsayısına sahip değişken konumundadır. Dağılım grafiğinde de yüksek faiz dışı giderlere sahip ülke bankacılık sistemlerinin aynı zamanda yüksek karlılık oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu itibarla, oluşan yüksek faiz dışı giderlerin fazlasıyla net faiz marjlarına yansıtıldığı düşünülmektedir. Ülkemiz ise yüksek faiz dışı giderler-yüksek aktif karlılığı bölgesinde yer almaktadır. 2005 yıl sonu itibariyle ülkemiz bankacılık sektörü için faiz dışı giderlerin aktiflere oranı yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu bölgede ülkemiz ile birlikte; MAC, POL, ÇEK, LET, ES, YUN, SK, POR ve LİT bulunmaktadır. Bu bölgede de genellikle gelişmekte olan ülkeler yer almaktadır. Ülkemiz incelenen ülkeler arasında en yüksek faiz dışı gider aktif oranına sahip ülke konumundadır. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle daha düşük işletme giderine sahip mevduat dışı fon yaratma kapasitesinin daha az olması, banka büyüklüklerinin daha küçük olması ve enflasyonun göreceli olarak yüksek olmasının yüksek faiz dışı giderlere sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

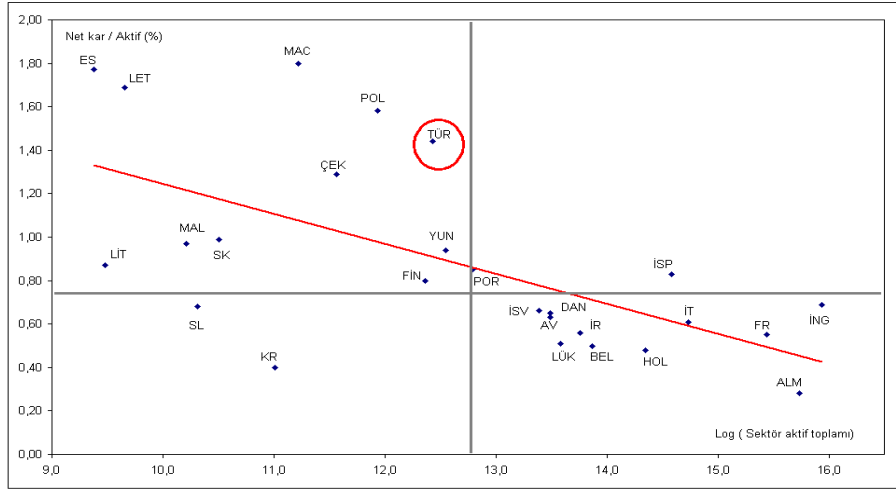

Grafik 2.9: Aktif Karlılığı İle Faiz Dışı Giderler İlişkisi

Kaynak: ECB ve TBB

Ülke bankacılık sisteminin toplam aktif büyüklüğünün⁵ aktif karlılığı ile ilişkisine bakıldığında, aktif toplamı büyük olan ülkelerin karlılıklarının düşük olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün aktif toplamının büyük olduğu ekonomilerde, finansal sistem gelişmiş ve rekabet daha yüksek olmaktadır. Bu durumun aktif karlılıklarını düşürdüğü düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörünün büyüklüğü küçük olup, gelişme potansiyeli taşımakta ve bu ülkelerde faiz marjları gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir. Ülkemiz bankacılık sektörü 2005 yıl sonu itibariyle yaklaşık 250 milyar Euro büyüklüğüne sahiptir. Ölçek itibariyle özellikle FİN (234 milyar Euro) ve YUN (281 milyar Euro) bankacılık sektörleri ülkemize yakın görünmektedir. Ülkemiz düşük aktif büyüklüğü-yüksek karlılık bölgesinde yer almakta olup, söz konusu grupta bizimle birlikte; YUN, FİN, SK, Malta (MAL), LİT, POL, ÇEK, MAC, LET ve ES yer almaktadır.

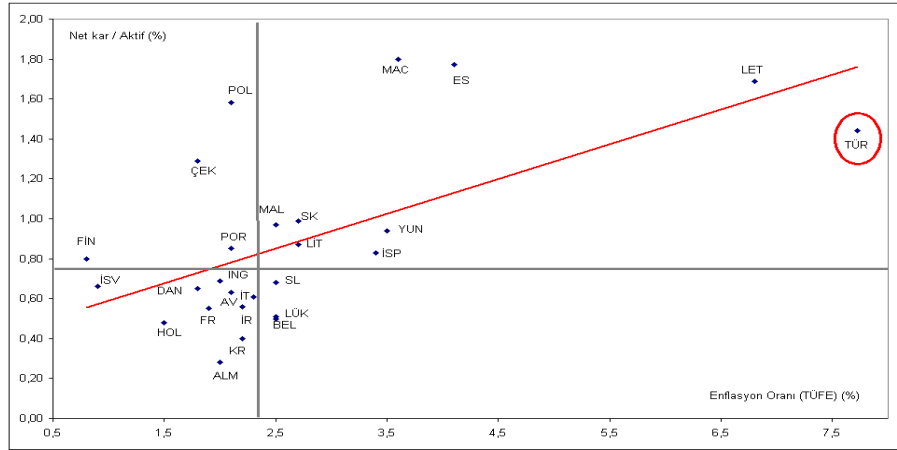
⁵ Ülkelerin aktif büyüklüğü Euro cinsinden hesaplanmıştır.

Grafik 2.10: Aktif Karlılığı İle Sektör Aktif Büyüklüğü İlişkisi

Kaynak: ECB ve TBB

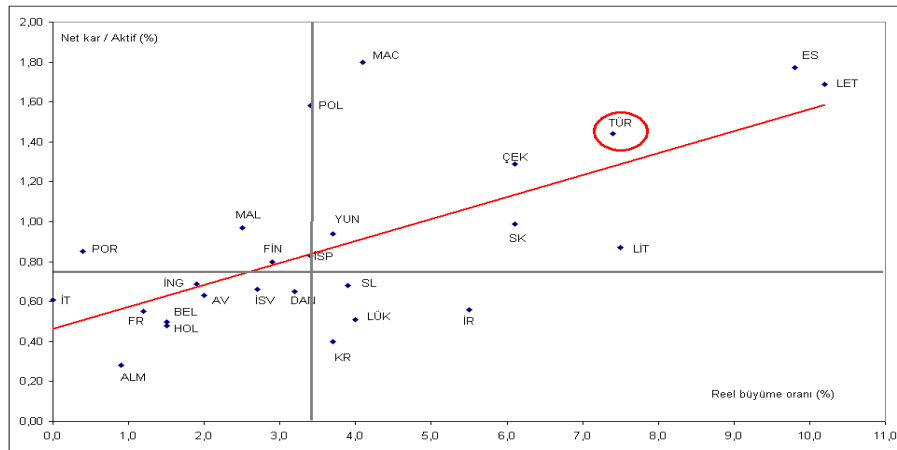
Gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan AB'ye yeni katılan ülkelerde, bankacılık sektöründeki yabancı payı gelişmiş AB-15 ülkelerine göre daha fazladır. Özellikle bu ülkelerin eski Doğu bloğu ülkeleri olması itibariyle, demokratik rejime geçiş sonrasında yapılan özelleştirmeler, sermaye birikiminin yeterli olmamasının etkisiyle, ülke bankacılık sistemlerinin çoğunluğuna yabancıların hakim olmasına neden olmuştur. Yabancı payı ile aktif karlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde ise, yabancı banka payının yüksek olduğu ülkelerde aktif karlılıklarının da yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise, yabancı payı söz konusu ülkeler kadar değildir. 2005 yıl sonu itibariyle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayınlanan "Finansal İstikrar Raporu"na göre yabancı bankaların sektör içindeki payı yüzde 12,4 olup, Türk bankacılık sektörü İspanya (İSP), POR ve YUN ile birlikte düşük yabancı pay-yüksek aktif karlılığı bölgesinde yer almaktadır.

Grafik 2.12: Aktif Karlılığı İle Enflasyon İlişkisi

Kaynak: IMF, TCMB, ECB, TBB

AB ülkelerinin 2005 yılı itibariyle karlılık performansı ile gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranı değişkenlerinin dağılımı incelendiğinde, yüksek reel büyüme yaşanan ülkelerin aynı zamanda aktif karlılıklarının da yüksek olduğu görülmektedir. Büyüme oranının artması sektörün faaliyetlerinde artışa yol açarak, karlılığın olumlu etkilenmesine neden olacaktır. Ülkemiz 2005 yıl sonu itibariyle reel olarak yüzde 7,4 oranında büyümüş ve yüksek büyüme oranı-yüksek karlılık bölgesinde yer almıştır. Söz konusu bölgede, ülkemiz ile birlikte, ES, LET, LİT, SK, YUN, ÇEK ve MAC yer almaktadır.

Grafik 2.13: Aktif Karlılığı İle Büyüme İlişkisi

Kaynak: IMF, TCMB, ECB ve TBB

Sonuç olarak, ülkemiz bankacılık sektörünün AB ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda, ülkemizin yüksek karlılık- yüksek mevduat payı, yüksek karlılık-yüksek faiz dışı giderler, yüksek karlılık-yüksek sermaye

oranı, yüksek karlılık-düşük aktif büyüklüğü, yüksek karlılık-yüksek enflasyon ve yüksek karlılık-yüksek reel büyüme oranı bölgelerinde konumlandığı görülmüştür.

2.2.5. Sonuç

Özet olarak, Türk bankacılık sektörü, yüksek aktif karlılığa sahip, net faiz marjının yüksek olduğu, aktiflerinden fazla oranda faiz dışı gelir elde eden bir sektördür. Getirilerdeki yükseklikle birlikte gerek faiz dışı giderler gerekse de karşılık giderlerinin aktiflere oranı AB ülkelerinden daha büyüktür. Net faiz geliri ana gelir kalemi olup, gelirlerini yeterince çeşitlendirememektedir. Net faiz marjının bileşenleri incelendiğinde, karşılık giderlerinin marjdaki etkisinin AB ülkelerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, kredi riskinin faiz marjlarındaki yüksekliği etkileyen önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Türk bankacılık sektörü için sayılan bu özellikler AB'ye yeni katılan gelişmekte olan ülke bankacılık sistemleri ile paralellik taşımaktadır. Verimlilik göstergesi olarak kabul edilen faiz dışı giderlerin toplam gelirlere oranı AB ülkelerinden daha düşüktür. Bu durum özellikle giderlerin düşüklüğünden değil, gelirlerin özellikle net faiz gelirinin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Ülkemiz bankacılık sektörünün AB ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda, ülkemizin yüksek karlılık- yüksek mevduat payı, yüksek karlılık-yüksek faiz dışı giderler, yüksek karlılık-yüksek sermaye oranı, yüksek karlılık-düşük aktif büyüklüğü, yüksek karlılık-yüksek enflasyon ve yüksek karlılık-yüksek reel büyüme oranı bölgelerinde konumlandığı görülmüştür. Ülkemiz makro ekonomik ortamında istikrarın sürmesi, düşük enflasyon yolunda yol katedilmesi, milli gelirimizin yükselmesi, bankacılık sektörünün yeterli büyüklüğe ulaşmasına yardımcı olacak, sektörün yüksek işletme giderine neden olan mevduatlar dışında da kaynak yaratabilme kapasitesi artacaktır. Bu süreçte, özellikle bankacılık sektörünün getirilerinin azalacağı düşünülmektedir. Bu itibarla, Türk bankacılık sektöründe karlılığın sürdürülebilirliği açısından, getirilerdeki düşüşe paralel olarak faiz dışı giderlerin de düşürülmesi gerekli görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIĞIN BELİRLEYİCİLERİ

Türk bankacılık sektörünün karlılık ve gelir gider analizinin zaman içinde ve AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak yapılmasından sonra, bu bölümde, Türk bankacılık sektörün aktif karlılığı ve net faiz marjının belirleyicileri panel veri regresyon tekniği kullanılarak ampirik olarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

3.1. Veriler ve Değişken Tanımları

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye’de 1990-2005 yılları arasında faaliyette olan 26 bankanın verilerini kapsamaktadır. Söz konusu dönemde, çeşitli birleşmeler ve tasfiyeler sonucunda sadece 26 bankanın verileri analiz edilebilir durumdadır. Bu itibarla, analizde kullanılan banka sayısı değişmediğinden, çalışmada dengelenmiş panel veri seti kullanılmıştır. Literatürde, Naceur (2003), Jiang, Tang, Law ve Sze (2003), Kaya (2002) ile Tunay ve Silpar’ın (2006) çalışmaları, benzer şekilde, dengelenmiş panel veri seti kullanılan çalışmalardan bazılarıdır. 1990-2005 yılları arasında, söz konusu 26 bankanın haricindeki ticari bankaların performans analizi kapsamında çıkarılması ise bazı sapmalara neden olabilecektir (survivor bias). Bununla birlikte, söz konusu 26 banka, mevduat bankalarının büyük çoğunluğunu temsil etmektedir. 2005 yılı itibariyle, 26 bankanın toplam mevduat bankaları içindeki payı yüzde 95,6 seviyesindedir. Bununla birlikte, 2002-2004 yılları arasındaki banka verilerinin enflasyon muhasebesine göre hazırlanmış veriler olduğu, diğer yıllara ait veriler için ise enflasyon muhasebesinin uygulanmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Tablo 3.1’de veri setinde yer alan bankalar gösterilmektedir.

TABLO 3.1. VERİ SETİNDE YER ALAN BANKALAR

T.C. ZİRAAT BANKASI
T. HALK BANKASI A.Ş.
T. VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.
AKBANK T.A.Ş.
ŞEKERBANK T.A.Ş.
T. GARANTİ BANKASI A.Ş.
T. İŞ BANKASI A.Ş.
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.
KOÇBANK A.Ş.
TURKISH BANK A.Ş.
OYAK BANK A.Ş.
ADABANK A.Ş.
TEKSTİL BANKASI A.Ş.
FINANSBANK A.Ş.
FORTIS BANK A.Ş.
BANCA DI ROMA S.P.A.
ABN AMRO BANK N.V.
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.
CITIBANK A.Ş.
BANK MELLAT
HABİB BANK LTD
JPMORGAN CHASE BANK N.A.
WESTLB AG
SOCIETE GENERALE S.A.
HSBC BANK A.Ş.

Karlılık performansının gösterimi açısından iki değişken kullanılmaktadır. Bunlar, net faiz marjı (NFG) ve aktif karlılığıdır (ROA). NFG net faiz gelirinin toplam aktiflere oranını, aktif karlılığı ise net karın toplam aktiflere oranını temsil etmektedir. Söz konusu iki değişken ampirik çalışmalarda sık kullanılan karlılık performansı göstergelerindedir. Net faiz marjı ve aktif karlılığını açıklamak üzere, çalışmada kullanılan değişkenler üç gruba ayrılmaktadır. Söz konusu değişkenler, diğer ampirik çalışmalarda da sıkça kullanılan değişkenler arasındadır. Birinci gruptaki değişkenler, bankalara özgü değişkenler olup, özkaynakların aktiflere oranı (OZK), kredilerin aktiflere oranı (KRE), mevduatların aktiflere oranı (MEV), iştirak, bağlı ortaklık ve sabit kıymetlerin toplamından oluşan duran aktiflerin toplam aktiflere oranı (DUR), takipteki alacaklar özel karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı (PROV), faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı (FDG), bankaların toplam aktif büyüklüğünün logaritmasından (AKT) oluşmaktadır. Makro ekonomiye ilişkin değişkenler olarak ise, enflasyon oranı (ENF) ve gayrisafi milli hasıla reel büyüme oranı (BUY) kullanılmıştır. Finansal sektörün yapısına ilişkin değişkenler olarak ise, aktif büyüklüğü bakımından ilk beş bankanın toplam aktif büyüklüğünün sektör aktiflere oranının toplamı (KONS), bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin gayrisafi milli hasıla

içindeki payı (TAGSMH), İMKB’de işlem gören firmaların toplam piyasa kapitilazasyonunun gayrisafi milli gelire oranı (KAP) ve İMKB’de işlem gören firmaların toplam piyasa kapitilazasyonunun bankacılık sektörünün toplam aktiflere oranı kullanılmıştır.

Bankacılığa özgü değişkenlerin verileri Bankalar Birliği’nin Bankalarımız Kitabı yayınlarından, makro ekonomiye ilişkin değişkenler Merkez Bankası resmi internet sayfasından, finansal yapıya ilişkin değişkenler ise İMKB, TBB ve TCMB’nin resmi internet sayfalarından elde edilmiştir.

Kullanılan değişkenlerin karakterleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Tabloda, modelde kullanılan değişkenlerin ortalaması, medyanı, maksimum ve minimum değerleri ile standart sapmaları yer almaktadır. Örneğin 26 banka için 1990-2005 yılları arasında ortalama aktif karlılığı yüzde 2,75 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO 3.2. DEĞİŞKENLER İÇİN TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER (%)

Değişkenler	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Standart Sapma
ROA	2,75	2,71	24,01	-76,91	7,12
NFG	10,53	8,43	69,09	-8,01	8,58
OZK	15,67	12,51	81,89	-25,43	12,09
KRE	30,41	31,48	71,78	0,00	15,83
MEV	45,04	50,35	108,34	0,00	24,33
DUR	5,77	4,10	51,90	0,05	6,00
PROV	2,51	0,69	74,41	-0,48	6,92
FDG	6,23	5,40	30,86	1,43	3,94
AKT	11,35	11,51	17,99	2,89	3,50
ENF	60,22	68,65	125,50	8,18	31,10
BUY	4,21	6,76	9,86	-9,54	5,96
KONS	51,01	48,60	62,98	43,78	5,98
TAGSMH	57,31	67,37	98,23	27,24	25,55
KAP	28,82	24,40	78,10	7,68	16,64
KAPTA	52,36	44,96	95,14	24,54	20,59

Bankacılığa özgü açıklayıcı değişkenler arasında yer alan özkaynakların toplam aktiflere oranı (OZK) yükseldikçe karlılık performansının artacağı beklenmektedir. Özkaynak maliyetinin muhasebe giderlerine yansımaması, özkaynakların bilanço içindeki payının artmasıyla, yabancı kaynak ihtiyacını azaltarak, karlılık performansının iyileşmesini sağlayacaktır. Bir başka açıdan, güçlü özkaynak yapısına sahip olan

bankaların iflas maliyetleri azalacak, bu durum sermaye maliyetinin düşmesine neden olacaktır.

Diğer bir bankacılığa özgü değişken ise kredilerin toplam aktiflere oranıdır (KRE). Krediler bankaların önemli bir gelir kaynağı olup, banka karlılığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Diğer değişkenler sabit olmak üzere, daha çok mevduat krediye dönüştükçe, daha yüksek net faiz gelirin ve aktif karlılığın oluşması beklenmektedir. Ancak, artan kredi hacmi ile birlikte, kredi riskinin artış göstermesi durumunda karlılık olumsuz etkilenebilecektir. Kredilerin önemli bir gelir kaynağı olmasıyla birlikte, bilanço içinde faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payının artmasının (DUR) ise karlılık performansını olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

Fon kaynaklarını daha çok mevduata (MEV) dayandıran bankaların ise daha az karlı olması beklenmektedir. Mevduatın, şubeleşme ve işletme giderlerine ihtiyaç duyması karlılığın olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı (FDG) da amprik çalışmalarda sıkça kullanılan değişkenlerden birisidir. Faiz dışı giderler, personel giderleri, amortisman giderleri, vergi, resim, harç ve fonlar ile işletme giderlerinden oluşmaktadır. Faiz dışı giderlerin yüksekliği, bankaların operasyonel verimliliğe sahip olmadığını göstermekte olup, karlılık performansını olumsuz etkilemesi, bununla birlikte, artan maliyetlerin, net faiz marjına yansıtılacağı düşünülmektedir.

Bankaların büyüklüğü (AKT), ölçek ekonomisini değerlendirmek amacıyla kullanılan bağımsız değişkenlerden birisidir. Modelde, bankaların toplam aktiflerinin doğal logaritması alınmıştır. Literatür taraması, yabancı bankaların, gelişmekte olan ülkelerde yüksek net faiz marjı ve yüksek karlılık ile çalıştığını ortaya koymaktadır. Yabancı bankaların (YAB) Türkiye’de yüksek karlılık performansı ile çalışıp çalışmadığını sınamak amacıyla modelde yabancı bankalar için kukla değişken kullanılmaktadır. Son bir değişken olarak, kredi riski göstergelerinden olan takipteki alacaklar özel

karşılık giderlerinin toplam kredilere oranının (PROV) karlılık performansını olumsuz etkileyeceği beklenmektedir.

Çalışmada iki tane makro ekonomiye ilişkin değişken kullanılmaktadır: Enflasyon (ENF) ve gayrisafi milli hasıla reel büyüme oranı (BUY). Karlılığın belirleyicileri ile ilgili geçmiş çalışmalarda enflasyon ile karlılık arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Yüksek enflasyon oranı yüksek faiz oranı ve yüksek gelir yaratmaktadır. Ancak, enflasyon oranları bankalar tarafından tahmin edilemediği takdirde, bankalar getirilerini enflasyon oranlarına göre uyarlayamamakta, bu durum maliyetlerin gelirlerden daha fazla artması sonucunu doğurabilecektir. BUY ile karlılık performansı arasında ise pozitif bir ilişki beklenmektedir. Yüksek oranlı büyüme oranları sektörün karlılık performansını olumlu etkileyecektir.

Makro ve bankalara özgü değişkenlerin yanısıra, bankacılık sektörünün ve menkul kıymet borsalarının gelişmişlik düzeyi ile rekabetin karlılık performansı üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. İMKB'de işlem gören firmaların toplam piyasa kapitilazasyonlarının toplam bankacılık sektörü aktiflerine oranı (KAPTA), İMKB'de işlem gören firmaların toplam piyasa kapitilazasyonlarının gayrisafi milli hasılaya oranı (KAP) finansal piyasaların gelişmişlik düzeyini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. KAPTA değişkeni, bankacılık ile sermaye piyasaları arasındaki ikame etkisini veya tamamlayıcılık etkisini ortaya koymaktadır. Çeşitli karlılık performansı çalışmalarında, söz konusu değişken için farklı etkiler elde edilmiştir. Bankacılık sektörü toplam aktiflerinin gayrisafi milli hasılaya oranı (TAGSMH) ise, ekonomideki banka finansmanının ağırlığını ortaya koymaktadır. Karlılık performansına ilişkin çalışmaların çoğunluğunda, bankacılık sektörü aktiflerinin milli gelir içindeki payı arttıkça, aktif karlılıklarının azaldığı sonucu çıkarılmıştır. Finansal yapıya ilişkin son değişken ise, aktif toplamı bakımından en büyük beş bankanın toplam aktiflerinin bankacılık sektörünün toplam aktiflere oranını gösteren konsantrasyon (KONS) değişkenidir. Konsantrasyonun banka karlılığı üzerindeki etkileri konusunda literatürde zıt sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı çalışmalarda konsantrasyondaki artışın banka karlılığını olumsuz, bazı çalışmalarda ise tersi sonuçlar elde edilmiştir.

3.2. Ekonometrik Model

Çalışmada ekonometrik analiz yöntemi olarak panel veri regresyonu kullanılmaktadır. Bankaların karlılık performansının analizine yönelik yapılan amprik çalışmalarda panel veri regresyon tekniklerinden sabitlenmiş etki modelleri (fixed effects models) ile tesadüfi etki modelleri (random effects models) kullanılmaktadır. Sabitlenmiş etki modelleri, eğimleri sabit olan ancak gruba göre sabitleri değişen modellerdir. Sabitlenmiş etki modellerinin teorik yapıları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + \varepsilon_{it} ; i= 1, \dots, n \text{ ve } t=1, \dots, T_i \quad (3.1)$$

Yukarıdaki eşitlikte; y_{it} bağımlı değişkeni, X_{it} k sayıda bağımsız değişkenlerden oluşan vektörü simgelemektedir. α_i ($i=1,2,\dots,n$) irdelenen bankalara özel olan model sabitidir ve bankalar arasında farklılıklar bulunduğu varsayımına dayanmaktadır. β , bağımsız değişkenlerin katsayılarını yansıtan katsayılar vektörüdür.

Modelde sabitlenmiş etkilerin varlığını belirlemek için, bankalara özel α_i sabit terimlerinin birbirlerine eşit olmadığına dair boş hipotez test edilmektedir.

$$H_0 : \alpha_1 = \dots = \alpha_n = \alpha \quad (3.2)$$

Bankalar arasındaki farklılığı belirlemek isteniyorsa, alternatif hipotezin kabulü gerekmektedir. Bu amaçla, sabit etkilerin varlığını tespit etmek için kullanılan testlerden biri olan gereksiz sabit etkiler – olasılık rasyo testi kullanılmaktadır. Kullanılan test istatistiği Ki-kare dağılımına sahiptir. Çalışmada, sabitlenmiş etki modelleri ile tahmin edilmiş panel regresyonu sonrasında, söz konusu test istatistiği uygulanmış ve modelde sabitlenmiş etkiler tespit edilmiştir.

Tesadüfi etki modelleri ise, genel olarak tesadüfi bir sabit terim içeren regresyon modelleri olarak tanımlanmaktadır. Bu modellerde, hesaba katılmayan bağımsız değişkenlerin veya hatanın elde edilmesi amacıyla,

model sabitinin rassal olarak belirleneceği varsayılmaktadır. Tesadüfi etki modellerinin teorik yapıları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + \varepsilon_{it} ; i= 1, \dots, n \text{ ve } t=1, \dots, T_i \quad (3.3)$$

$\varepsilon_{it} = \mu_i + v_{it}$ şeklinde gösterilmekte ve hata bileşenlerinin bozucu etkilerini yansıtmaktadır. Bağımsız değişkenlere has olan etkiler μ_i ile temsil edilmektedir. μ_i rassal olup, normal dağılıma sahiptir. Öte yandan, bağımsız değişkenlerin tümünü birlikte ifade eden kalıntılar v_{it} ile temsil edilmekte olup, normal olarak dağılmaktadır. Modelin tahmini, genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ile yapılmaktadır. Sabitlenmiş etki ve tesadüfi etki modellerinin karşılaştırılması amacıyla Hausman testi de uygulanmaktadır. Çalışmada, tesadüfi etki modelleri ile tahmin edilmiş panel regresyonu sonrasında, söz konusu test uygulanmış ve modelde tesadüfi etkiler tespit edilememiştir.

3.3. Ampirik Sonuçlar

Panel veri regresyonlarında gerek aktif karlılığı gerekse de net faiz marjı için üçer ayrı regresyon olmak üzere toplam altı tahmin yapılmıştır. Tablo 3.3 gerek aktif karlılığı gerekse de net faiz marjı için yapılan üçer tahmin sonuçlarını göstermektedir. İlk regresyonda sadece bankacılığa özgü değişkenler kontrol edilmekte (birinci sütunlar), ikinci regresyonda hem bankacılığa özgü hem de makroekonomik değişkenler kontrol edilmekte (ikinci sütunlar), üçüncü regresyonda ise bankacılığa özgü, makroekonomik ve finansal yapıya ilişkin tüm değişkenler yer almaktadır (üçüncü sütunlar).

TABLO 3.3. AKTİF KARLILIĞI İLE NET FAİZ MARJINI AÇIKLAYICI DEĞİŞKENLER

Değişkenler	Aktif Karlılığının Belirleyicileri			Net Faiz Marjının Belirleyicileri		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
C	10.315*** (3.532)	2.828 (0.775)	17.037*** (2.673)	15.808*** (4.669)	-0.695 (-0.181)	10.951* (1.660)
OZK	0.185*** (4.451)	0.207*** (4.973)	0.215*** (5.112)	0.220*** (4.561)	0.291*** (6.667)	0.312*** (7.153)
KRE	0.000 (0.002)	0.013 (0.496)	0.015 (0.585)	-0.057* (-1.934)	0.003 (0.098)	0.013 (0.468)
MEV	0.031 (1.458)	0.024 (1.148)	0.019 (0.798)	-0.070*** (-2.812)	-0.083*** (-3.719)	-0.079*** (-3.236)
DUR	-0.217*** (-2.938)	-0.216*** (-2.951)	-0.195*** (-2.668)	-0.396*** (-4.625)	-0.364*** (-4.737)	-0.381*** (-5.031)
PROV	-0.389*** (-8.683)	-0.389*** (-8.665)	-0.372*** (-8.248)	0.131** (2.515)	0.095** (2.007)	0.084* (1.804)
FDG	-0.528*** (-4.276)	-0.537*** (-4.350)	-0.512*** (-4.143)	0.504*** (3.522)	0.385*** (2.970)	0.331** (2.584)
AKT	-0.506*** (-4.552)	-0.176 (-1.193)	0.392 (1.386)	-0.352*** (-2.730)	0.387** (2.506)	0.414 (1.417)
DYAB	-1.584 (-0.267)	-0.636 (-0.109)	-0.123 (-0.021)	-2.642 (-0.385)	-0.183 (-0.030)	1.937 (0.321)
ENF		0.046*** (3.324)	0.005 (0.236)		0.100*** (6.879)	0.066*** (2.770)
BUY		0.054 (0.901)	-0.070 (-0.863)		-0.133** (-2.128)	-0.243*** (-2.889)
KONS			-0.216** (-2.324)			-0.252*** (-2.627)
TAGSMH			-0.125** (-2.371)			0.088 (1.610)
KAP			0.095 (1.575)			-0.181*** (-2.878)
KAPTA			-0.053 (-1.450)			0.047 (1.237)
Gözlem sayısı	416	416	416	416	416	416
Düzeltilmiş R ²	0,36	0,37	0,38	0,41	0,53	0,59
Gereksiz Sabitlenmiş Etkiler - Olasılık Rasyo Testi (Redundant fixed effects-likelihood ratio test)						
χ^2	61,97	54,49	51,17	102,86	98,60	98,52
P-değeri	0,000	0,001	0,002	0,000	0,000	0,000
*** %1, ** %5, *%1 anlamlılık düzeyleri OZK=Özkaynak / Aktif, KRE=Kredi / Aktif, MEV=Mevduat / Aktif, DUR=Duran Aktif / Aktif PROV=Özel Karşılık Gideri / Brüt Kredi, FDG=Faiz Dışı Gider / Aktif, AKT=ln (Aktif), ENF=Enflasyon BUY= GSMH Büyüme Oranı, Kons=Sektör Konsantrasyonu, TAGSMH= Sektör Aktif Toplamı / GSMH KAP=İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / GSMH, KAPTA= İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / Sektör Aktif Toplamı						

Bankacılığa özgü değişkenler arasında yer alan özkaynak değişkeni (OZK) ile karlılık performansı arasında genellikle pozitif ilişkiler bulunmuştur. Molyneux ve Thornton (1992), Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), Saunders ve Schumacher (2000), Hassan ve Bashir (2000), Kaya (2002), Abreu ve Mendes (2002), Naceur (2003), Athanasoglou, Delis ve Staikouras (2006)'ın

bulguları, pozitif ilişki elde edilen çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Yapılan panel veri regresyonlarında, diğer çalışmalardaki bulgulara paralel olarak, özkaynak değişkeni ile aktif karlılığı (ROA) ve NFG arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, sermaye yeterliliği güçlü olan bankaların sermaye maliyetlerinin düşük olduğunu ve düşük maliyetlerin karlılık performansını olumlu etkilediğini göstermektedir.

Diğer bir değişken olan duran aktif değişkeni (DUR) ile ROA ve NFG arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Duran aktifler, faiz getirisi olmayan aktifleri içermektedir. Dolayısıyla, bilanço içinde faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payının artması, faiz gelirlerinin azalmasına yol açarak, karlılık performansının olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) da çalışmalarında, faiz getirisi olmayan aktiflerin toplam aktiflere oranı arttıkça net faiz marjının azaldığını ortaya koymuşlardır.

Takipteki alacaklar için ayrılan özel karşılık giderleri (PROV) ile net NFG arasında pozitif, ROA ile negatif ilişki tespit edilmiştir. PROV değişkeni bankaların kredi riskini göstermektedir. Bu itibarla, elde edilen negatif sonuç, bankaların kredi riski yönetim becerilerinin önemini ortaya koymaktadır. PROV değişkeni ile net faiz marjı arasında bulunan pozitif ilişki ise, artan kredi riskinin faiz marjlarına yansıtıldığını, ancak yansıtılan tutarın, kredi risklerinin gerçekleşmesi sonucunda oluşan karşılık giderlerini karşılamakta etkili olmadığını göstermektedir. Jiang, Tang, Law ve Sze (2003), Athanasoglou, Delis ve Staikouras'ın (2006) çalışmalarında da, aktif karlılığı ile karşıkların toplam kredilere oranı arasında negatif anlamlı ilişki bulunmuştur.

Yapılan panel veri regresyon sonuçlarına göre, aktif karlılığı üzerinde en etkili olan açıklayıcı değişken, bankaların operasyonel verimliliğini gösteren faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranıdır. Faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı (FDG) arttıkça banka karlılıkları olumsuz etkilenmektedir. Ancak, NFG ile FDG değişkeni arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, bankaların işletme giderlerini faiz marjlarına

yansıtıklarını göstermektedir. Yapılan diğer ampirik çalışmalar da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin; operasyonel giderler, Demirgüç-Kunt ve Huizinga'nın çalışmasında (1999), net faiz marjı ile pozitif aktif karlılığı ile negatif; Saunders ve Schumacher'in (2000) çalışmasında net faiz marjı ile pozitif; Kaya'nın (2002) çalışmasında net faiz marjı ile pozitif, aktif karlılığı ile negatif; Abreu ve Mendes'in çalışmasında (2002) net faiz marjı ile pozitif; Jiang, Tang, Law ve Sze'nin (2003) çalışmasında aktif karlılığı ile negatif; Naceur'un (2003) çalışmasında net faiz marjı ile pozitif; Athanasoglou, Delis ve Staikouras'ın (2006) çalışmasında aktif karlılığı ile negatif ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Bankacılığa özgü değişkenler arasında yer alan mevduatların toplam aktiflere oranı değişkeni (MEV) ile ROA arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte MEV değişkeni ile NFG arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Kaya'nın (2002) çalışmasında da, mevduat değişkeni ile net faiz marjı arasında ters yönlü ilişki bulunmuştur. Bu itibarla, ülkemizde mevduat dışı yabancı kaynaklarla fonlanmanın, fonlama maliyetini aşağıya çektiği düşünülmektedir. Özellikle yurtdışı bankalardan elde edilen sendikasyon ve sekuritizasyon kredileri bankaların kaynak maliyetlerini düşürmektedir.

Bankacılığa özgü değişkenlerden krediler (KRE) ve aktif büyüklüğü (AKT) değişkenleri için, hem finansal yapı değişkenlerinin hem de makro ekonomik değişkenlerin kontrol edildiği panel veri regresyonunda, aktif karlılığı (ROA) ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler elde edilememiştir. Buna karşılık, aktif büyüklüğü (AKT) değişkeni, finansal yapı ve makro ekonomik değişkenlerin kontrol edilmediği panel veri regresyonunda, gerek NFG gerekse de ROA ile negatif ilişki içindedir. Bu durum, büyük bankaların faiz marjlarını daraltabildiklerini ancak büyüklüğün de bazı verimsizliklere yol açabileceğini göstermektedir. Hassan ve Bashir (2000) ile Jiang, Tang, Law ve Sze'nin (2003) çalışmalarında da büyük bankaların daha düşük karlılıkla çalıştığı görülmüştür.

Yapılan regresyonların hiç birisinde yabancı bankalar için konulan kukla değişkenler (DYAB) için istatistiksel anlamlı sonuçlar elde

edilememiştir. Yapılan amprik çalışmalarda, genellikle yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde daha karlı ve daha yüksek net faiz marjıyla çalıştığı tespit edilmiştir. Ancak, ülkemizde yabancı bankalar için böyle bir sonuca ulaşılamamıştır.

Makro ekonomik değişken olarak kullanılan enflasyon oranı (ENF) ile NFG arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Enflasyon arttıkça, bankaların faiz gelirlerinin faiz giderlerinden daha fazla arttığı görölmektedir. Yüksek enflasyon, faiz marjlarını artırarak aracılık maliyetinin yükselmesine yol açmaktadır. ENF ile ROA arasında ise, sadece bankacılığa özgü ile makro ekonomiye ilişkin değişkenlerin yer aldığı regresyonda anlamlı pozitif ilişki tespit edilebilmiştir. Diğer bir makro ekonomik değişken olan büyüme (BUY) ile NFG arasında negatif ilişki bulunmuştur. Ülkemizde büyüme oranlarının yüksek olduğu dönemlerde, bankaların net faiz marjlarının daraldığı sonucuna ulaşılabilir. Yapılan diğer baz amprik çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), Kaya (2002), Abreu ve Mendes'in (2002) çalışmalarında enflasyon ile net faiz marjı ve aktif karlılığı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Jiang, Tang, Law ve Sze (2003) ile Athanasoglou, Delis ve Staikouras'ın (2006) amprik bulgularında da enflasyon ile aktif karlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Finansal yapı değişkenleri arasında yer alan konsantrasyon (KONS) ve bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin gayri safi milli hasılaya oranı (TAGSMH) değişkenleri ile aktif karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, bankacılık sektöründe konsantrasyon arttıkça, aktif karlılığı gerilemektedir. Buna ek olarak, bankacılık sektörünün milli gelir içindeki payı büyüdükçe, aktif karlılığı azalmaktadır. Bankacılık sektörünün aktiflerinin gayrisafi milli hasıla içindeki payının artmasının, fon talebinin yoğun olduğunu gösterdiği, bu durumun ise bankaların kendileri arasındaki rekabetin artmasına ve karlılık performanslarının olumsuz etkilenmesine neden olduğu düşünölmektedir. Konsantrasyon (KONS) değişkeni aynı zamanda NFG ile de istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişki içerisindedir. Piyasaya hakim olan az sayıdaki bankaların rekabeti daha yoğun olabilmekte ve faiz marjları aralarındaki

rekabet nedeniyle hızlı bir şekilde düşebilmektedir. KONS ve TAGSMH değişkenleri dışında, finansal yapı değişkenleri arasında sadece İMKB’de işlem gören firmaların toplam piyasa kapitalizasyonu (KAP) değişkeni için regresyonlarda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilebilmiştir. Piyasa kapitalizasyonu (KAP) arttıkça, faiz marjlarının daraldığı görülmektedir. Piyasa kapitalizasyonunun milli gelire oranı, sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyini göstermektedir. Bulunan sonuçlara göre, ülkemizde bankacılık dışındaki finansal piyasaların gelişmesi, bankaların faiz marjlarını daraltmaktadır. Bununla birlikte, bulunan sonuç, ülkemiz ekonomisinin istikrar kazandığı dönemlerde, firmalarımızın toplam piyasa değerlerinin de yükseldiği, eş zamanlı olarak bu dönemde faiz marjlarının da gerilediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak, söz konusu değişken ile aktif karlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesine rağmen, ilişki yönünün pozitif olması, menkul kıymetler piyasalarının geliştiği dönemlerde bankaların faiz marjlarındaki daralmaları diğer gelirleriyle telafi edebildiklerini göstermektedir. Diğer ampirik çalışmalardan, Naceur’un (2003) çalışmasında da konsantrasyonun artmasının karlılığı olumsuz etkilediği, Demirgüç-Kunt ve Huizinga’nın (1999) çalışmasında da bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin milli gelir içindeki payı yükseldikçe bankaların karlılık performansının olumsuz etkilediği sonucu bulunmuştur.

3.4. Sonuç

Model tahmin sonuçlarına göre, özkaynakları daha güçlü, operasyonel anlamda verimli çalışan, bilanço içinde faiz getirili aktifleri daha fazla paya sahip olan, kredi riskini daha iyi yönetebilen bankaların daha karlı çalıştığı tespit edilmiştir. Operasyonel anlamda verimlilik, aktif karlılığı üzerinde en önemli belirleyiciliğe sahip değişken konumundadır. Bu itibarla, faiz dışı giderlerini sınırlayabilen, maliyetlerini etkili bir şekilde yönetebilen bankalar, karlılık performansında avantajlı pozisyona sahip olmaktadır. Operasyonel verimlilikten sonra, özellikle kredi riskinin iyi bir şekilde yönetilmesi, aktif karlılığı bakımından önem taşımaktadır. Kredi riskini iyi bir şekilde yöneten bankaların, takipteki alacakları için ayırmış olduğu karşılık giderleri daha düşük olmakta ve karlılık performansları olumlu etkilenmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, aktif karlılığı üzerinde etkili olan

bankalara özgü diğer değişkenler, bankaların sermaye yapısı ve bilanço içindeki faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payıdır. Güçlü özkaynak yapısına sahip bankaların, muhasebe etkisi ile fonlama maliyeti daha düşük olmakta, güçlü özkaynak yapısı yüksek karlılığa katkı sağlamaktadır. Bunun yanısıra, bilanço içinde faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payını azaltan bankaların aktif karlılıkları artmaktadır. Tahmin sonuçlarında dikkat çeken bir husus, bankacılığa özgü değişkenlerin, makro ekonomiye ilişkin değişkenlere göre aktif karlılığı üzerinde daha etkili olduğudur. Ülkemizdeki finansal yapıya ilişkin değişkenler arasında, konsantrasyon ve ülke bankacılık sisteminin aktif toplamının milli gelir içindeki payı aktif karlılığını etkileyen diğer değişkenlerdir. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), daha rekabetçi bir ülke bankacılık sisteminde, toplam bankacılık sektörünün aktiflerinin milli gelir içindeki payının daha yüksek olduğunu ve bu ülke bankacılık sistemlerindeki faiz marjlarının ve karlılığın daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim, çalışmada yapılan tahmin sonuçlarına göre, ülkemiz bankacılık sektörünü büyüdükçe ve milli gelir içindeki payı arttıkça, aktif karlılığı gerilemektedir. Çalışmada, bankacılık sektöründe konsantrasyon arttıkça, aktif karlılığının gerilediği de gösterilmektedir. Gencay'ın (2005) belirttiği gibi, finansal konsantrasyonun ulusal ekonomideki rekabet koşullarını olumsuz etkilediği konusunda fikir birliği oluşmamıştır. Ertuğrul ve Zaim (1996), Aydınli (1996), Denizler (1997) ve Günal (2001), banka yoğunlaşmasının piyasada bulunan büyük ölçekli bankaların büyüklüklerinin rekabet yapısı üzerinde olumsuz etki yaratarak mali sisteme yeni girişleri engellediğini, fiyatları yükselttiğini bulmuşlardır. Diğer yandan, bu görüşlerin tam tersine, Mishkin (1999) ve Angelini ve Cetorelli (2000)'ye göre finansal konsantrasyon ulusal ekonomideki rekabet koşullarını iyileştirmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, finansal konsantrasyonun artmasının ulusal ekonomideki rekabet koşullarını iyileştirdiği ve bu durumun ise faiz marjlarını daraltarak, aktif karlılığının olumsuz etkilenmesine neden olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, aktif karlılığının yanısıra, bankaların en önemli gelir kaynağı olan net faiz marjının belirleyicileri de araştırılmaktadır. Net faiz marjı, net faiz gelirin toplam aktiflere oranını ifade etmektedir. Net faiz

marjının artması, bankaların gelirlerini artırması bakımından olumlu görülebilirken, yüksek net faiz marjı risk priminin yüksekliğini de gösterebilmektedir. Nitekim, bankacılık sektörümüzün gelir-gider yapısının analiz edildiği ve karlılık performansının AB ülkeleri ile karşılaştırıldığı bölümde, net faiz marjının özellikle ülkemizin ekonomik kriz yaşadığı yıllarda çok yüksek olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda, artan faiz marjı aracılık maliyetlerinin yüksekliği anlamına geleceğinden, ekonomik birimlerin finansmanı açısından olumsuz görülmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, faiz getirisi olmayan duran aktiflerin toplam aktifler içindeki payının artması, net faiz marjının düşmesine yol açmaktadır. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere, duran aktiflerin bilanço içindeki payının artması, aktif karlılıklarını olumsuz etkilemektedir. Sermaye yapısı güçlü olan bankalar ise, yüksek faiz marjıyla çalışabilmektedir. Faiz dışı giderlerin artması ise, aktif karlılığını olumsuz etkilerken, faiz marjlarının yükselmesine yol açmaktadır. Bu durum, bankaların operasyonel maliyetlerini faiz marjlarına yeterince yansıtamadıklarını göstermektedir. Net faiz marjının yükselmesine neden olan bir başka bankacılığa özgü değişken ise, kredi riski değişkeni olan karşılık giderlerinin toplam kredilere oranıdır. Bankalar, kredi verme süreçlerinde beklenen kayıp oranlarını faiz marjlarına yansıtmaktadırlar. Ancak, söz konusu değişkenin aktif karlılığını olumsuz etkilediği gözönüne alındığında, bankaların kredilerden kaynaklanabilecek zararları yeterince faiz marjlarına yansıtamadıkları şeklinde yorumlanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, faiz marjını etkileyen son değişken ise mevduatların toplam pasifler içindeki payıdır. Söz konusu oran arttıkça, bankaların faiz marjlarının gerilediği görülmektedir. Ülkemizde, özellikle yurtdışı bankalardan sağlanan sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin maliyetleri daha düşük olup, söz konusu mevduat dışı kaynakların bilanço içindeki payının artması, faiz marjlarının artmasına neden olmaktadır. Makro ekonomik değişkenler arasında, gerek enflasyon oranı gerekse de büyüme oranı bankaların net faiz marjlarını etkilemektedir. Büyüme oranları arttıkça, artan fon talebi nedeniyle, bankalar arasında rekabet artmakta, bu durum faiz marjlarının gerilemesine yol açmaktadır. Bununla birlikte, yüksek enflasyon faiz marjlarının yükselmesine yol açmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, artan finansal konsantrasyonun, sektördeki rekabeti artırdığı ve faiz

marjlarının daralmasına neden olduğu düşünölmektedir. Sermaye piyasalarının gelişmesi ise, ÷lke bankacılık sisteminde ikame etkisi yaratarak, faiz marjlarının daralmasında etkili olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bankacılık sektörünün karlılık performansını açıklamaya çalışan çalışmalar gözden geçirildiğinde, kullanılan modellerdeki temel değişkenler; bankaların etkin bir yönetimle kontrol edebildikleri bankacılığa özgü değişkenler, genel çevre ve ekonomik koşulların dikte ettirdiği ve bankaların yönlendiremedikleri makro ekonomik değişkenler, yerleşik finansal sistemin özelliklerini karakterize eden ve yine bankalar tarafından münferit olarak kontrol edilemeyen yada yönlendirilemeyen finansal yapı değişkenleri olmak üzere ayrılmaktadır. Benimsenen model kalıpları hem sektörel dinamiklerin hem de makro dinamiklerin karlılık üstündeki etkilerini yansıtmaktadır. Likidite seviyesi, karşılık politikası, sermaye yeterliliği, gider yönetimi ve banka büyüklüğü bankanın kontrolünde olan değişkenlere; rekabet seviyesi ve konsantrasyon sektöre özgü değişkenlere; büyüme oranı, enflasyon oranı ve reel faiz oranı bankanın içinde çalıştığı makro ekonomiye özgü değişkenlere örnek olarak verilebilir.

Çalışmada, Türk bankacılık sektörünün karlılık performansının belirleyicilerine yönelik yapılan ekonometrik çalışmaya geçmeden önce, sektörün ve mülkiyet esasına göre ayrılan grupların karlılık ve gelir-gider rasyolarının 1990-2005 yılları arasındaki tarihsel gelişimi ve 2003-2005 yılları arasında sektörün söz konusu rasyolarının AB'ye üye ülkelerin değerleriyle karşılaştırılması yapılmıştır. Sektörün 1990-2005 yılları arasındaki karlılık performansının gelişimi incelendiğinde, sektörün karlılık performansının üç ayrı dönemde incelenebileceği dikkat çekmektedir. 1990-1998 yılları arasındaki dönemde, sektörün yüksek aktif ve özkaynak karlılıklarına sahip olduğu göze çarpmaktadır. Ancak, bu dönemde elde edilen özkaynak karlılıkları enflasyon oranlarının altında kalmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde elde edilen karların reel karlar olmadığı şeklinde yorum yapılabilir. 1990-

1998 yılları arasında sektörün gelir-gider yapısı incelendiğinde, net faiz marjının yüksek, faiz dışı gelirlerin düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu dönemde, özellikle yabancı ve özel bankaların net faiz marjları, kambiyo zararları ve sermaye piyasası işlem karları yüksek gerçekleşmiştir. Net kambiyo zararlarının arttığı yıllarda net faiz marjı artarken, net kambiyo zararlarının azaldığı yıllarda net faiz marjı daralmaktadır. 1999-2001 yılları ise, sektörün üç yıl üst üste zarar ettiği yıllar olmuştur. Bu dönemde, net faiz marjı artan rekabetin etkisiyle hızlı bir şekilde daralırken, sektör düşen getirilerini faiz dışı gelirleri ile telafi edememiştir. Bununla birlikte, sektörün faiz dışı giderleri ile karşılık giderleri hızlı bir şekilde artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, sektör yüksek tutarlarda zararlara maruz kalırken, sektörün özkaynakları büyük ölçüde erimiştir. 2002-2005 yılları arasında ise, sektörün karlılık performansı ve gelir-gider yapısında önemli yapısal değişiklikler olmuştur. Sektörün yabancı para açık pozisyonunun kapanması ve kurların istikrar kazanması, net kambiyo zararlarını sınırlandırmış, sektörün net faiz marjı daralmıştır. Bununla birlikte, sektörün faiz dışı gelirleri artmaya başlamış ve net faiz gelirinin toplam gelirler içindeki payı gerilemiştir. Sektör, düşen getiri oranlarına, 1999-2001 yıllarından farklı olarak aynı zamanda faiz dışı giderlerini azaltarak cevap vermiştir. Ancak, bankaların karşılık giderlerinin toplam aktiflere oranı hala yüksek seviyelerde seyretmektedir. Bu durumun, özellikle bankaların takibe düşen kredilerine asgari seviyenin üzerinde, yüksek oranda karşılık ayırmayı tercih ederek, ihtiyatlı bir politika izlemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu dönemde, net faiz marjının daralması finansal aracılık işlevi bakımından olumlu değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, sektörün daralan marjlara faiz dışı gelirlerini artırarak ve faiz dışı giderlerini azaltarak karşılık vermesi, 1999-2001 yıllarından farklılık arz etmektedir. Karlılık performansı banka grupları bazında değerlendirildiğinde ise, yabancı banka grubunun aktif karlılıklarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kamu bankaları grubu ise 1990-2001 yılları arasında düşük aktif karlılıkları ile dikkat çekmektedir. Ancak, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması sonucunda, 2002 yılından sonra aktif karlılık performansının geliştiği görülmüştür.

Türk bankacılık sektörünün karlılık performansı ile gelir-gider yapısı rasyolarının, 2003-2005 yılları arasında AB ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda, ülkemizdeki aktif karlılığı ile getiri ve maliyet oranlarının AB üzerinde olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizde özkaynak getirileri yüksek olmakla birlikte, aktif karlılığındaki sıralamaya ulaşamamıştır. Bu durum, özellikle ülkemizdeki kaldıraç oranının düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Net faiz marjı ile faiz dışı gelirler, faiz dışı giderler ve karşılık giderlerinin aktiflere oranları AB ülkelerinin üzerinde seyretmektedir. Net faiz marjının ayrıştırılmasının AB ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda ise, karşılık giderlerinin net faiz marjlarına etkisinin AB ülkelerinden daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun yanısıra, amprik çalışmalarda karlılığı açıklamak üzere kullanılan değişkenlerin AB ülkeleri ile Türkiye için değerleri incelendiğinde, yüksek aktif karlılığı ve yüksek net faiz marjına sahip ülkelerin aynı zamanda yüksek mevduat / aktif oranına, yüksek özkaynak / aktif oranına, yüksek faiz dışı gider / aktif oranına, yüksek enflasyon oranına ve yüksek büyüme oranına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, bankacılık sektörü aktif toplamı düşük olan ülkelerde aktif karlılıkları ve net faiz marjının yüksek olduğu görülmüştür. 2002 yılından sonra, ülkemiz ekonomisinde sağlanan istikrar ortamı ile birlikte, enflasyon oranları düşme eğilimine girmiş ve milli gelirden yüksek büyüme oranlarına ulaşılmıştır. Bu dönemde, bankacılık sektörü büyümesini sürdürmüş ve milli gelir içindeki payı yükselmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, bankacılık sektöründeki aktif getirileri düşüş göstermiş, sektörün gelir çeşitliliği artmıştır. Bu itibarla, sektörün gelir-gider yapısının AB ülkelerine yaklaşıma başladığını söylemek mümkündür.

Türk bankacılık sektörünün karlılık ve gelir gider analizinin zaman içinde ve AB ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak yapılmasından sonra, ticaret bankalarının aktif karlılığı ve net faiz marjının belirleyicileri panel veri regresyon tekniği kullanılarak amprik olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, özkaynakların toplam aktiflere oranı arttıkça, net faiz marjı ve aktif karlılığı artmaktadır. Özkaynakların toplam kaynaklar içindeki payı arttıkça, kaynak maliyeti azalacak, bu durum ise net faiz marjının ve aktif karlılığının yükselmesine yol açacaktır. Güçlü özkaynak yapısı, güçlü karlılık performansına katkıda bulunmaktadır. Bankalar esasen

faiz getirili aktiflerinden gelir yaratmaktadır. Dolayısıyla, banka yönetimi, karlılık performansını artırmak için, bilanço içinde faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payını sınırlamalıdır. Yapılan regresyonlardan elde edilen sonuçlar da benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Duran aktiflerin toplam aktiflere oranının artması, hem net faiz marjını hem de aktif karlılığını azaltmaktadır. Banka yönetiminin kredi riskini iyi bir şekilde yönetmesi ise karlılık performansını etkileyen bir başka değişkendir. Kredi verme aşamasında, bankaların müşterilerinin kredi riskini iyi bir şekilde değerlendirmeleri ve fiyatlamayı buna göre yapması, verdikleri krediler için yeterli teminatlara sahip olması, bankaların kredilerinin temerrüde düşmesini veya temerrüt sonucu oluşacak kayıplarını azaltacaktır. Çalışmada, bankaların kredi karşılık giderlerinin toplam kredilere oranı arttıkça, net faiz marjının arttığı, bununla birlikte aktif karlılığının ise azaldığı bulunmuştur. Bankalar, kredilerden oluşabilecek kayıplarını müşterilerine yansıtmakta, ancak elde edilen ek gelir, karşılık giderlerini telafi edememektedir. Bu durum, bankaların takipteki alacaklarından kaynaklanabilecek olası zararları yeterli bir şekilde fiyatlarına yansıtamadığını göstermektedir. Bankaların operasyonel maliyetlerinin kontrolü, karlılık performansını beklendiği gibi olumlu etkilemektedir. Bankalar faiz dışı giderlerini faiz marjlarına yansıtmaktadır. Dolayısıyla, faiz dışı giderler arttıkça net faiz marjı artmaktadır. Ancak, elde edilen sonuçlara göre faiz dışı giderler arttıkça aktif karlılığı azalmaktadır. Bu durum, bankaların işletme giderlerini çeşitli nedenlerle fiyatlarına yeterli bir şekilde yansıtamadığını göstermektedir. Bankaların pasif tarafı temel olarak mevduat, mevduat dışı kaynaklar ve özkaynaklardan oluşmaktadır. Ülkemizde, pasif yapısı mevduat ağırlıklıdır. Mevduat dışı kaynaklar arasında en önemli kalem, bankalara borçlardır. Bankalarımızın yurtdışından temin ettiği sendikasyon ve seküritizasyon kredileri de bu başlık altında gösterilemektedir. Ülkemizde söz konusu mevduat dışı kaynakların maliyeti, mevduata göre daha düşüktür. Nitekim, regresyon sonuçlarına göre, bilanço içinde mevduatın payı arttıkça, net faiz marjı daralmaktadır. Karlılık performansını etkileyen bir başka bankacılığa özgü değişken ise banka aktiflerinin büyüklüğüdür. Ülkemizde, küçük bankalar büyük bankalara göre daha yüksek net faiz marjı ve daha yüksek aktif karlılığına sahiptir. Ülkemizdeki yabancı bankalar da daha çok küçük

ölçeklidir. Yabancı bankaların aktif karlılıklarının daha fazla olmasının nedeninin küçük ölçekli olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, diğer değişkenlerin kontrol edildiği regresyon sonuçlarında yabancı bankalar için konulan kukla değişken için anlamlı sonuç bulunamamıştır. Bankacılık sektörünün karlılık performansını, bankacılığa özgü değişkenlerin yanısıra makro ekonomiye ilişkin değişkenler ile finansal yapıya ilişkin değişkenler de etkilemektedir. Ülkemizde, yüksek enflasyonunun faiz marjlarını artırdığı görülmektedir. Ancak, yukarıda da ifade edildiği üzere, yüksek enflasyon dönemlerinde aktif ve özkaynak karlılıkları artmasına rağmen, elde edilen getiriler enflasyonun gerisinde kalmaktadır. Aynı zamanda, enflasyonla birlikte artan faiz marjları, bankaların asıl fonksiyonu olan finansal aracılık fonksiyonunu da sınırlandırarak, ülke ekonomisine zarar vermektedir. Enflasyonla birlikte, bir başka dikkat çeken makro değişken büyüme oranlarıdır. Elde edilen panel veri regresyon sonuçlarına göre, ülkemizde büyüme oranının arttığı dönemlerde net faiz marjı daralmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bankalara özgü değişkenler ile makro ekonomiye ilişkin değişkenlerin yanısıra finansal yapıya ilişkin göstergeler de bankaların karlılık performansını etkilemektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, bankacılık sektöründe konsantrasyon arttıkça, net faiz marjı ve aktif karlılığı gerilemektedir. Konsantrasyon arttıkça, mevcut bankalar arasındaki rekabetin arttığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, ülke bankacılık sektörü büyüdükçe, milli gelir içindeki payı arttıkça, aktif karlılığı gerilemektedir. Son olarak, menkul kıymet borsasında işlem gören firmaların piyasa değerleri yükseldikçe, ülkemizdeki bankaların net faiz marjı gerilemektedir. Bu durum, sermaye piyasalarının bankacılık sektörü üzerindeki ikame etkisini ve rekabetini göstermesi bakımından önemli görülmektedir.

Çalışmanın ampirik sonuçları, özellikle bankaların faiz dışı giderleri ile özel karşılık giderlerinin, karlılık performansları üzerinde önemli etkisi olduğunu göstermiştir. Ancak, bankaların faiz dışı giderleri ile karşılık giderlerinin belirleyicilerinin tespiti bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Faiz dışı giderlerin ve karşılık giderlerinin belirleyicilerine yönelik ileride yapılacak çalışmalar ise bu çalışmadan elde edilen sonuçlara önemli katkı

sağlayacaktır. Buna ek olarak, veri kısıtı nedeniyle, bankaların maruz kaldığı faiz ve kur riskleri ile bilanço dışı işlemlerin karlılık performansı üzerindeki etkileri araştırılmamış ve söz konusu değişkenlerin etkilerinin gelecekteki çalışmalara temel oluşturabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abreu, M. ve Mendes V. (2002). "Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence from EU Countries", Porto Çalışma Tebliği, 122.
- Afanasieff, T., Lhacer, P. ve Nakane, M. (2002). "The Determinants of Bank Interest Spreads in Brasil", Banco Central Di Brazil Çalışma Tebliği.
- Athanasoglou, P., Delis, D. ve Staikouras, K. (2006). "Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region", Bank of Greece Çalışma Tebliği, 47.
- Barajas, A., Steiner, R. Ve Salazar, N. (1999). "Interest Spreads in Banking in Colombia 1974-96", IMF Çalışma Tebliği, 46, 196-224.
- Bashir, A. (2000). "Assessing the Performance of Islamic Banks: Some Evidence from the Middle East", Ürdün 8. ERF Toplantıları.
- Berger, A. (1995). The Relationship Between Capital and Earnings in Banking, *Journal of Money, Credit and Banking*, XVII, 2, 404-431.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (1999). "Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence", *World Bank Economic Review*, XIII, 2, 379-408.
- ECB (2003). Banking Stability Report. Erişim: 2003. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstability2003en.pdf>.
- ECB (2004). Banking Stability Report. Erişim: 2004. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstability2004en.pdf>.
- ECB (2005). Banking Stability Report. Erişim: 2005. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstability2005en.pdf>.
- ECB (2006). Banking Stability Report. Erişim: 2005. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstability2006en.pdf>.
- ECB (2006). Banking Structure Report. Erişim: 2006. <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstructure2006en.pdf>.
- Gencay, M. (2005). "Dünyada Finansal Sektör Konsolidasyonu ve Türkiye Örneği", TCMB Uzmanlık Tezi.

- Guru, B., Staunton, J. ve Shanmugam, B. (2000). Determinants of Commercial Bank Profitability in Malaysia, *Asian Academy of Management Journal*, V, 2, 1-22.
- Ho, T.S.Y. ve Saunders, A. (1981). The Determinants of Bank Interest Margins: Theory and Emprical Evidence, *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, XVI, 518-600.
- IMF (2006). Global Financial Stability Report. Erişim: 2006. <http://www.imf.org>.
- Jiang, G., Tang, N., Law, E. ve Sze, A. (Eylül, 2003). "The Profitability of Banking Sector in Hong Kong", Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin, 5-14.
- Kaya, Y.T. (2001). "Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi", BDDK Mali Sektör Politikası Dairesi Çalışma Raporları, 2001/4.
- Kaya, Y.T. (2002). "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri: 1997-2000", BDDK Mali Sektör Politikası Dairesi Çalışma Raporları, 2002/1.
- Molyneux, P. ve Thornton, J. (1992). Determinants of European Bank Profitability, *Journal of Banking and Finance*, XVI, 1173-1178
- Naceur, S.B. (Ekim, 2003). "The Determinants of Tunisian Banking Industry Profitability: Panel Evidence", Universite Libre de Tunis, Department of Finance Çalışma Tebliği, 3.
- Saunders, A. ve Schumacher, L. (2000). The Determinants of Bank Interest Margins: An International Study, *Journal of International Money and Finance*, 19, 813-832.
- Tunay, K.B. ve Silpar, A.M. (2006). "Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi-I", Türkiye Bankalar Birliği, Araştırma Tebliği Serisi, 2006-01.
- Tunay, K.B. ve Silpar, A.M. (2006). "Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi-II", Türkiye Bankalar Birliği, Araştırma Tebliği Serisi, 2006-02.
- Woolridge, J. (2002). Econometric Analysis of Cross-Section and Panel Data. Cambridge-Mass: MIT Press.
- TBB (1997). Bankalarımız Kitabı. Erişim:1997. www.tbb.org.tr/v12/1997.asp.
- TBB (1998). Bankalarımız Kitabı. Erişim:1998. www.tbb.org.tr/v12/1998.asp.
- TBB (1999). Bankalarımız Kitabı. Erişim:1999. www.tbb.org.tr/v12/1999.asp.
- TBB (2000). Bankalarımız Kitabı. Erişim:2000. www.tbb.org.tr/v12/2000.asp.

- TBB (2001). Bankalarımız Kitabı. Erişim:2001. www.tbb.org.tr/v12/2001.asp.
- TBB (2002). Bankalarımız Kitabı. Erişim: 2001. www.tbb.org.tr/v12/2002.asp.
- TBB (2003). Bankalarımız Kitabı. Erişim: 2001. www.tbb.org.tr/v12/2003.asp.
- TBB (2004). Bankalarımız Kitabı. Erişim: 2001. www.tbb.org.tr/v12/2004.asp.
- TBB (2005). Bankalarımız Kitabı. Erişim: 2001. www.tbb.org.tr/v12/2005.asp.

EKLER

DEĞİŞKEN TANIMLARI VE ORAN FORMÜLLERİ

Net Faiz Geliri = Toplam Faiz Geliri - Toplam Faiz Gideri
Faiz Dışı Gelir = Net Ticari Kar + Net Ücret ve Komisyon Gelirleri + Temettü Gelirleri + Diğer
Net Ticari Kar = Net Sermaye Piyasası İşlem Karları + Net Kambiyo İşlem Karları
Net Sermaye Piyasası İşlem Karları = Sermaye Piyasası İşlem Karları - Sermaye Piyasası İşlem Zararları
Net Kambiyo İşlem Karları = Kambiyo Karları - Kambiyo Zararları
Net Ücret ve Komisyon Gelirleri = Alınan Ücret ve Komisyonlar + Bankacılık Hizmet Gelirleri - Verilen Ücret ve Komisyonlar
Toplam Gelir = Net Faiz Geliri + Faiz Dışı Gelir
Faiz Dışı Giderler = Personel Giderleri + Kıdem Tazminatı Karşılığı + Vergi, Resim, Harç ve Fonlar + Amortisman Giderleri + Diğer
Karşılık Giderleri = Takipteki Alacaklar Özel Karşılık Giderleri + Genel Karşılık Giderleri + Menkul Kıymetler, İştirakler, Bağlı Ortaklıklar Değer Düşüklüğü Karşılık Giderleri + Diğer Provizyonlar
Duran Aktifler = İştirakler + Bağlı Ortaklıklar + Sabit Kıymetler + Elden Çıkarılacak Kıymetler + Net Takipteki Alacaklar
Net Takipteki Alacaklar = Brüt Takipteki Alacaklar - Takipteki Alacaklar Özel Karşılıkları
Brüt Krediler = Krediler + Brüt Takipteki Alacaklar
ROA = Aktif Karlılığı = Net Kar / Toplam Aktifler
NFG = Net Faiz Marjı = Net Faiz Geliri / Toplam Aktif
OZK = Özkaynaklar / Toplam Aktif
KRE = Krediler / Toplam Aktif
MEV = Mevduat / Toplam Aktif
DUR = Duran Aktifler / Toplam Aktif
PROV = Takipteki Alacaklar Özel Karşılık Giderleri / Brüt Krediler
FDG = Faiz Dışı Giderler / Toplam Aktif
AKT = Toplam Aktiflerin Doğal Logaritması
ENF = Enflasyon Oranı = Tüketici Fiyat Endeksi Yıllık Değişim Oranı
BUY = Büyüme Oranı = Gayrisafi Milli Hasıla Reel Büyüme Oranı
KONS = Konsantrasyon = Aktif Bakımından En Büyük 5 Bankanın Aktif Toplamı / Sektör Aktif Toplamı
TAGSMH = Bankacılık Sektörü Aktif Toplamı / Gayrisafi Milli Hasıla
KAP = İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / Gayrisafi Milli Hasıla
KAPTA = İMKB Piyasa Kapitalizasyonu / Bankacılık Sektörü Aktif Toplamı